

Mihályi érsekről.

(M. O. 184. sz. 1899. július 6.)

A Mihályi érsek hivatalos lapja értesíti a »román« égövet, hogy miután a kultuszminister nem engedett, ennélfogva az érsek úr engedett. De nem egészen, hanem egy kis tartalék-gondolattal. Meghajlik a kényszerhelyzet előtt most; hanem ősszel a zsinaton az alapság véleményéből új erőt remél merithetni.

Mihez kell ez az erő? Ahhoz, hogy *visszautasítsa az államsegélyt*. Mert csakugyan fölháborító, ugy-e kérem, hogy a magyar állam segélyt merészel kínálni szegénysorsu gör. kath. papok részére? — Ám föltételhez van kötve — feleli Mihályi érsek. Igen, föltételhez. Azt kívánja Wlassics, hogy csak olyan papok segélyeztessenek, akik nem szoktak irredentisztikus mozgalmakban résztvenni.

Ilyen a föltétel. Mihályi érsek urat ezt bántja. Jól értsük meg: nem az bántja az érseket, ami engemet. Mert engem az bánt, hogy az irredentista papok még mindig szabad lábon vannak. Holott tömlöcben a helyük. Hanem az bántja az érsek urat, hogy a minister követeli a segélyezendőök névsorát s nyugtájukat láttamoztatni kívánja az illetékes szolgabíróval.

Tehát Mihályi érsek urnak a rend a sérelme. Nem ad névsort, mert nem tűr ellenőrzést. Nem tűri a hatósági láttamozást, mert alapságát távol kívánja tartani attól a megfontolástól, hogy ők a hazától a szabadságon, igazságon, jogbiztonságon, olcsó közlekedésen kívül még évi pénz-segélyt is kapnak.

Ezelőtt az érsekség kapta kezéhez a segílyt, s annak adta, akinek akarta, minden megszorítás és ellenőrzés nélkül. Adta pedig igen gyakran olyan papoknak, akik saját hazájuk ellen a legocsmányabb módon izgattak. Adta derűre-borura, a vagyoni állapotra való tekintet nélkül. És pedig adta levonásokkal, félelesen, visszatartva a járandóságból bizonyos hányadokat, bizonyos alapokra.

Évekig tartott a magyar hazának ez az önmérgezése. Jutalmat adott azoknak, akik őt elárulták. Ez is egy külön magyar speciálitás volt. Ilyen dolgok miatt kiáltott föl a költő: »Isten csodája, hogy még áll hazánk!«

Végre Wlassics ministerben fölébredt az önvédelem erélye. Nem, nem az erélye, — csak az ösztöne. Nem is az ösztöne, mert az ösztön erélyesebb, az erély kiméletlenebb eljárásra indította volna. Hanem fölébredt az önvédelem vágya, és az érsektől azt kívánta, hogy terjessze elő a segélyezendőek névsorát.

Látható, hogy irtás helyett tisztítást választott a minister. Pedig nem nyesegetni kell a gyomot, hanem pusztítani. De a kormány langyos vízben kezdte mosogatni a fertőzött ruhát, a helyett, hogy kurta proceszszussal elégette volna. Az elbánásnak ez a szelidsége fölbátorította az érsek urat. — »Nini, ez a minister nem üt, csak fenyeget. Sőt nem is fenyeget, csak integet. Pedig világos, hogy verést érdemelnénk.« Így gondolkoztak a balázsfalvi érsek palotájában.

Ezen az alapon tovább szőtték a gondolat szálait. »Az enyhe elbánás okot rejteget a méhében. Vajjon minő okot? Mert világos, hogy torkunk rászolgált a hurokra. Hiszen nincs a glóbusznak még egy állama, mely türné, hogy a hazaárulás oltalmazva legyen az egyházak kebelén. Az ilyen felekezeti szervezeteket Románia bizonyára pozdorjává törné.«

»És ime a kormány vasmarok helyett husos tenyeret mutat felénk. Vajjon miért? Honnan ez a bátor-

talanság? Miért haboz, miért tépelődik, miért lép a kerülő utak puha talajára? Miért nem megy egyenes irányban, a józan ész és az államföntartás természetes és célravezető útján?»

Miért?... Az érseki palotában tovább elmélkednek és rábukkannak arra az utálatos föltevésre, hogy a szolid bánásmódnak Bécsben székel az oka. Az Imperatu. Belekapaszkodnak ama végzetes programm horgába, mely már oly sok félreértést, szenvedést és vérontást okozott. Gyöngíteni a magyar fajt a többi fajok dédelgetése és fölbujtása által. Ez vala századokig a bécsi politika iránya.

Az érsek úr azzal áltatta magát, hogy most is ez a programm. Wlassics nem erélyes, mert kötve a keze Wlassics fél; ezért olyan kiméletes. Jó lesz tehát ellenállni. És úgy történt. Az érsekség nem fogadta el a föltételes segélyt. Neki a pénz kell ugyan, de ellenőrzés nélkül. Mi köze a magyar államnak ahhoz, hogy pénzét hová fordítja Mihályi úr? A földolog, hogy pénzt adjon, ha békéjét, egységét, fönnállását is támadja meg ezzel a pénzzel az érsek úr.

Szerencsére Wlassics nem félt. Tudatta, miként az »Unirea«-ból kiderül, hogy a segélyt közvetlenül, saját közgei által, az érsekség kikerülésével, fogja a szegény sorsu papok között kiosztatni. Ennek a föllépésnek két eredménye van.

Egyik az, hogy az érsek úr harcias hangulata lelohadt és most már kegyeskedik a föltételes segélyt elfogadni. Minő boldogság! A magyar haza egyik polgára, aki magyar nemes és nagy méltóságot, nagy rangot, nagy vagyont és nagy hatáskört élvez a hazában, nem mond ugyan le arról, hogy ezután is ellensége legyen a magyar hazának, de alpapsága részére ime elfogadja a magyar haza segélypénzét? Kinek a szeme marad szárazon a meghatottság e kivételes pillanatában?!

A másik eredmény az, hogy végre talán eloszlik a

bécsi kísértetben való hit. Világeseményeknek nagy tanúságai meg kellett, hogy változtassák a régi programot. A föderalisztikus irány ugyancsak szétmarcangolta Ausztria egységét. Sokkal több a Habsburg-ház élet-ösztöne, mint hogy az ott tapasztalt politikai bölcsé-
séget ide is átültetni iparkodják. Egy ilyen sütetből elég egy lepény.

Erő, megbizhatóság és jövődő immár csak a magyar haza egységében van. A bécsi politika bölcsen fog óvakodni ennek az egységnek a megbontásától. A magyar nemzet ereje az uralkodóház legfőbb ereje. Ezt az erőt nem gyöngítik meg az oláh irredentizmus kedvéért. Ez tény, ez igazság, ez számítás, mely egy nagy és hatalmas és történelmi érdekközösségben egye-
síti a dinasztia és a magyar nemzet politikáját.

Ha Mihályi érsek úr ezt nem látja, akkor éppen harminc évvel áll hátrább, mint a világ. Kisérelje meg utólrni a világot, hogy élhessünk a magyar haza kebelén egyetértő testvéries érzelemmel. Vagy... hagy-
jon föl a politikával, mert kovás puskája anachronizmus a mannlicher-fegyverek között.

Szász hazafiság.

(M. O. 180. sz. 1899. július 2.)

A Berlinben megjelenő »Kleines Journal«-nak egy kóborló száma hozzám vetődött. Ez a lappéldány a német egyetemek küldötteinek tisztelgését írja le, a mint az a Bismarck koporsójánál június 24-én végbement. Tudósítója szerint minden egyetem képviselve volt a megjelent százötven küldött által, kivéve az egyetlen Würzburgot. Ezt a helynevet olyan vastag és sötét betűkkel szedették, mintha a halálos ítélet már ki is volna mondva feje fölött.

»Egy erdélyi szász is csatlakozott a különvonathoz« — írja a tudósítás harmadik mondata, »hogyan honfitársai nevében a Bismarck-hódolatnál résztvegyen.«

Én ugyan nem hiszem, hogy az erdélyi szászok erre a célra fölhatalmazást adtak volna, de ha adtak, jól tették s ha valaki megjelent az ünnepélyen, akár fölhatalmazással, akár a nélkül, azt kifogásolni nem lehet, nem szabad, nem illik. Minden nemzet önmagát becsüli meg, mikor nagyjait megbecsüli.

Az ifjuság egyenruhában jelent meg, karddal. Félkörben állott a koporsó mellé s elénekelte a Bismarck-dalt. A versszakok végén az ifjuság háromszor keresztelte élénk csengés mellett pengéit s e közben hurráht kiáltott. Ez a jelenet egy csöndes és homályos kriptában, hitem szerint vad és pogányosan ősgermán szint adott a hódoló ünnepélynek. De kifogásolni ezt sem lehet, mert a német korszellemnek felel meg, miután Németország az *erőre* dolgozik teljes gőzzel.

Azután koszoruikat helyezték el jelmondatok kíséreté-

ben. A berlini műegyetem így szólt: »Deutsch bis ins Mark.« — A velőig német. Egy másik iskola így: »A mit alkottál, meg fogjuk tartani.«

Könnyű látni, hogy ezek fogadalmak az életre. Évtizedek múlva is megkérdik egymástól: mire esküdtél a sirban a nagy Bismarck koporsójánál? Az ilyen jelenet nemcsak kísér az emlékeivel, hanem vezet a fogadalmával. Odafüzi az ifjut egy eszméhez s kötelezi a férfit a megvalósításra.

Nem érdektelen tehát szász polgártársainkra nézve, hogy mit mondott nevükben a kiküldött. Ennek a jelmondatnak a »Kleines Journal« ilyen címet ad: *Siebenbürger Sachsen*. És Németország olvassa, hogy mit mondanak az erdélyi szászok e nagy és megrázó pillanatban.

Olvassuk el mi is.

»An deinem Sarg, Alldeutschlands grösster Sohn, schwört die Siebenbürger Sächsische Hochschul-Jugend: Deutschland *treu* und glaubensstark zu bleiben.«

A magyarországi szász ifju tehát hűséget esküszik Németországnak. Ez az eskü mint jogfogalom ostoba, mint politika zürzavaros, mint kötelességtudás szájalmas. Az élő Bismarck, a kinek biztos ítélete volt hazáról, nemzetről, polgári kötelességről s nem tűrte komoly pillanatokban a hülyeséget, ezt a nagyszáju ifjut kirugta volna a kriptából. A halott Bismarck persze tűrt. De világtörténeti szelleme bizonyára tiltakozik, hogy ilyen nyavalyás kérdéssel zavarják meg földi maradványainak tiszteletreméltó csöndjét.

A mig irok, minden betűnél kérdezem: érdemes-e ilyen bagatella miatt tépelődni, fölötte elmélkedni, miatta haragudni? Hiszen nem a szász nép beszélt így, hanem csak egyik tudatlan fia, s ha a nép beszélt volna, akkor sem kell a falra másznunk, mert ez a nép öngyilkosságra szánta magát: elvénült, ereiben megaludt a vér a sokszázados beltenyésztés következtében s miként a kis patak a tóba, úgy vegyül és olvad belé az oláhságba. Ma még van; holnap már nincs. A szász nem veszélyes.

De az embernek nemcsak a veszélytől kell óvakodni. Az orvos nemcsak tüdőgyulladást gyógyít, hanem rühöt is. Mert ha nem is veszélyes a rüh, de alkalmatlan.

Már sokszor irtam a szász néptömeg szorgalmáról, tisztességtudásáról, kötelességérzetéről. Minden kormány boldog és nyugodt lehet ilyen népanyag birtokában. Nem opponál, nem lázong, nem ont vért. Adóját fizeti, templomát látogatja, a kocsmát kerüli, földjét jól műveli. Tekerő, részeges, kötekedő szász parasztot sohasem láttam.

Intelligenciája körében is akad hazafias ember, a ki szeret jó viszonyban élni a magyar szomszéddal; készséggel ismeri el a magyar faj politikai fölényét; tiszteletben tartja azt a történelmi tényt, hogy jelleget, nevet, szervezetet ennek az országnak a magyar nemzet adott. De ilyen kevés van.

A többinek szellemét, fölfogását, politikai érzületét az a sültelen ifju fejezte ki a Bismarck koporsójánál. Ugy tartják, hogy ők »Alldeutschland« fiai. Ezt a számár német szót nem tudom magyarra fordítani. Fogalmára nézve annyit jelent, hogy Németország határa ott végződik, a hol a német szó. Tehát Oroszország balti tartományai és Magyarországon a Dunántul, a Szepesség, a Bánát és Erdély egyes részei Németország kiegészítő alkatelemei. Nem ugyan földrajzilag; legalább nem még most. De eljön majd annak is az ideje. Addig is föntartják az együvértartozandóság érzetét a nyelv, a kultúra, a hit, a felfogás, a ragaszkodás és az iskolázás által.

Ezt a szellemet jó volna már egyszer a szász intelligenciából kiporolni. Mert ez a szellem hazánknak alkalmatlan, a szászoknak veszélyes. Minket rossz hirbe kever; őket beteges képzelődésre ingerli, nagyfoku idegbajokkal.

Egy embernek csak egy hazája lehet. Állami kötelékben lenni itt és hűségesküt mondani ott: árulás a hazafiság ellen és fölbontása a kötelességek erkölcsi egyensúlyának. Eszükbe kellene már egyszer juttatni, hogy szép és gazdag vidékeinken nem azért települtek meg, hogy ennek a hazának ellenségei legyenek. Azokat a vidékeket

nem foglalták, nem hódították, hanem ajándékba kapták. Hogy műveljék, gyarapítsák, ápolják, szeressék a hazaföldnek talaját, erejét, kincseit, intézményeit: ezért hívták be őket az Árpádok.

A mit most művelnek: utálatos, gyáva, hitszegő és alattomos hálátlanság a multtal szemben és nyomorult árulás a jelennel szemben. Kormányaink kötelessége e hitványságnak gyökereit elmentszeni.

Ezt a gyökerzetet könnyű megtalálni.

Azok, akikre az iskolai ellenőrzés föladata hárul, tekintsek meg a szász iskolák belső életét. De ne trombitaharsogás, és réztányér-csengés mellett, hanem alaposan, apróra, a vesékbe nézve. Látni fogják, hogy a szász gyermek a magyar haza és a magyar faj gyűlöletével hagyja el a középiskolát. Csak tegnapelőtt is nem azt ujságolta-e a »Magyarország«, hogy a nagysinki ág. ev. szász iskola igazgatósága visszautasított egy iskolai értesítőt azzal a megokolással, hogy az magyarul van címezve. Az ilyen butaság, ha még arcátlansággal is párosul, ragályos gombákat olt bele a hetykeségre hajlandó gyermek-kedélybe.

Aztán gondolkozzék Wlassics miniszter úr, miután tud is, szeret is elmélkedni, a fölött a tény fölött, hogy az összes szász papok és szász tanárok jelentékeny része egyetemi kiképzését Németországban kapja. Tudom, hogy tanári álláshoz csak magyar egyetemi bizonyítvánnyal juthatnak. De mit ér, ha már lelkében kicsirázott a gross-deutsch-szellem? Azonban a papok nincsenek semmi ellenőrzés alatt. A nép lelke, hite, hazafisága ezeknek van kiszolgáltatva. Ők a vezérek.

Századszor ismétlem: a kolozsvári egyetemet ki kell egészíteni egy protestáns teológiai fakultással s föl kell állítani a külföldi papi bizonyítványok tilalomfáját. A ki magyar honpolgárok lelkiüdvének gondozására vállalkozik: magyar levegőben szerezzen magának kvalitást.

Egy meghurcolt ügyész.

(M. O. 350. sz. 1899. dec. 19.)

Leveleket kapok arról a megdöbbenésről, melyet a szebenvidéki magyarság körében a »Tribuna« nevű oláh lap hangja okoz.

A »Magyarország« már fölemlítette, hogy Lázár Miklós gróf ellen, ki államügyészi kötelessége szerint, A. Titus Livius sikkasztó urat vádolta a jánkuszobor pénzeinek lelkes megapasztásával, a »Tribuna« nevű lap vad hajsztát indított. Ezt a hirt erősítik meg a hozzám érkező levelek. Hangja, színe, stílje a leveleknek azt mutatja, hogy a »Tribuna« izgatása immár nyugtalanító jelleget öltött.

Elnevezi az ügyészt hiénának, infámisnak, canaille-nak; ajánlja neki, hogy foglalkozzék saját családjának, a gróf Lázároknak szenyjével, (Lázár Miklós, a köztiszteletben és közszeretetben élt Lázár Kálmán grófnak a fia, ki a »Lég urai«-val gazdagította természetrajz-irodalmunk kincses házát); követeli a ministertől, hogy ezt az ügyészt azonnal csapja el; kijelenti, hogy ha el nem csapják: ők, a román nemzet vesznek majd rajta elégtételt, úgy, ahogy tudnak.

Miként látható: a »Tribuna« cikkei a hatóság ellen való lázításnak igen súlyos elemeit tartalmazzák. Nem lehet tehát kétség aziránt, hogy a kormány felelősségrevonás leggyorsabb módját fogja alkalmazásba venni. Mert ha az ügyész a vádjáért, a bíró ítéletéért a nyilvánosság előtt ilyen gyalázkodó közleményekkel hurcoltatik meg s ha az ilyen féktelen piszkolódás nem

jár példás bünhődéssel: akkor megszűnik az államélet rezónja, a birói hatalom és az igazságszolgáltatás tekintélye lesüllyed, s anarchikus irányzatok bomlasztó mar-talékává törpül a jogrend.

A bírálat joga együtt jár a lelkiismeret szabad-ságával. Hivatalos eljárásában a közélet minden funk-cionáriusa tünni tartozik a közbírálatot. Tehát a bíró is, az ügyész is, a miniszter is. Azonban két különbséget mellőzni nem szabad.

Először, különbség van a tárgyas bírálat és a leala-csonyító személyeskedés között. Másodszor, különbséget kell tenni az igazságszolgáltatási és politikai hatáskör között.

A politikai hatáskörnek jóformán alkateleme és ki-egészítő része a bírálat, mert az elintézés megtisztul az ellenvélemények szűrőjében. Ennek a szűrőkészüléknek hivatását a birói hatáskörben a vád és védelem rend-szere teljesíti. A közbírálat állandó alkalmazása itt már veszélylyel jár, mert zavarja a bíró nyugalma s meg-ingatja függetlenségét. A törvényes formák között létre-jött ítéletért a bíró saját lelkiismeretén kívül senkinek sem tartozik felelősséggel. Épen ezért a birói ítéletek nyilvános bírálatától — nem számítva az elvi kérdések jogtudományi megvitatását, — a tisztességes sajtó min-dig tartózkodik.

Azonban a »Tribuna« nem is bírál, hanem egyene-sen piszkolódik, fenyeget és terrorizál. Elcsapatását követeli annak az ügyésznek, aki látja a bűnt és kéri a büntetést. Ezzel sem elégedve meg, hirdeti, hogy majd a román nemzet vesz magának olyan elégtételt, a milyent tud.

Ez már érthető beszéd. Ismerjük, hogy milyen elégtételt tud venni a román nemzet. Magyar kuriák kifosztása, városok elpusztítása, csecsemők karóba hu-zása, urhölgyek meggyalázása jár a nyomában ennek az elégtételnek. Összetört csontok, elfürészelt emberi tör-zsek, kirabolt pincék, lángba borult szérűskertek hirdet-

ték az elégtételt a Hóra idejében ép úgy, mint a Janku idejében.

Jankut az oláh izgatók nemzeti hősnek keresztelték el. De a hazugság sohasem válik históriává. Oláh nemzet ebben a hazában nincs. Nem is volt; nem is lesz. Kenézségek alatt, csapatonkint, az idő százados sorozában bevándorolt oláh faj igenis van. Ide szállingóztak, mint pásztorok, juhnyájakkal; letelepülési engedélyt kaptak a magyar földesuraktól s aztán jobbágyokká lettek.

Nemzetté alakulni, úgy mint a szász, a székely: sohasem tudtak. Oláh politikai, községi, bírói, igazgatási szervezetnek sehol semmi nyoma nincs. Oláh címert, zászlót, okmányt, rendeletet, ítéletet senki fölmutatni nem képes. Nincs a világnak az a kutatója, aki valamely oláh institúciónak habár csak a sejtjét is, fölmutatni képes volna.

Nincs tehát oláh nemzet sem a históriában, sem a törvényekben, sem a valóságban. Mert nincs és nem volt külön oláh terület, külön oláh konstitúció, külön oláh hadi, politikai, igazgatási és bírói szervezet. Nem létező nemzetnek pedig nemzeti hőse sem lehet.

A közjogi tudatlanságnak és tolakodásnak szertelensége következtében beszélnek ők román nemzetről. Keletkezett ez a beszéd abból, hogy Erdélynek az unió előtt három nemzete volt: a magyar, a székely és a szász. A középkori feltagolás érdekes hagyománya volt. Mindhárom nemzet zárt egészet alkotott, egymástól eltérő magánjogi, büntetőjogi és közjogi renddel. Ezt a formációt az unió megszüntette. Magyarország összes polgáraiból faji és felekezeti különbség nélkül a jogegyenlőség alapján megalakult az egységes magyar nemzet.

De jött az osztrák kormány ármánya s szervezte hazánk szabadsága ellen a fajok lázadását. Az oláhok lépre mentek. Fegyvert fogtak saját hazájuk ellen, mely épen azokban a napokban adta meg nekik a jogegyenlőséget, fölszabadítván őket is az urbéri járom alól.

Ehhez a lázadáshoz programm kellett. Összegyültek tehát s követelték Balázsfalván májusban azt a szabadságot, amit áprilisban a magyar kormány közbenjárására már a király is szentesített volt. Ezenkívül nemzeti konstitúciót követeltek maguknak a székelyek, magyarok és szászok példájára. Mikor? Akkor, midőn az erdélyi országgyűlés, tehát a székelyek, magyarok és szászok együttes törvényhozó testülete, ezekről a konstitúciókról lemondott. Mikor mindenki, tehát az oláh faj is, be volt törvényesen véve az alkotmány sáncaiba: akkor az oláhok fegyvert ragadtak azzal a követeléssel, hogy ők is vétessenek be az alkotmány sáncaiba.

Tulajdonképen pedig azért nyultak fegyverhez, mert osztrák zsoldba adták magukat saját hazájuk és saját szabadságuk leigázására. A zsoldosok között szerepel Janku Ábrahám is.

Mi volt, ki volt tehát ez a Janku, aki osztrák bujtotatásnak engedve, idegen zsoldba áll abból a végből, hogy saját hazáját és abban saját fájának szabadságát is elpusztítsa? Nemzeti hős? A patvarban is! Akkor mi a neve a história nemes és nagy alakjainak, akik megtörték az önkénnyt s az emberiség igazságai közé emelték a jogegyenlőséget?

Mit tett Lázár ügyész?

Követelte, hogy a magyarul tudó tanuk magyarul hallgattassanak ki. Ez a maga rendjén van. Ahol nem föltétlenül szükséges az államnyelv mellőzése, ott azt nem is szabad mellőzni, mert a magyar hatósági nyelv jogosulatlan faji aspirációk zsákmányát nem képezheti.

Továbbá követelte a Janku-szobor alapjára gyűlt és még el nem sikkasztott összegnek elkobzását. Ez is a maga rendjén van. Emlékművek által kifejezett nemes hirnésre csak olyan ember tarthat számot, aki hazájának nemcsak jó gyermeke volt, de hasznos szolgálatokat tett. Bűnös üzelmekért szobrot emelni nem szabad, mert ez a bűn fölbátorítása lenne.

Végre haramiavezérnek nevezte Janku urat. Ezt

bizonyára azért tette a hazafias érzésű ügyész, mivel nyelvünk szegénysége nem nyújtott neki modort a Janku bűnének megérdemelt kifejezésére. Mert Janku és a többi osztrák zsoldos, akár erkölcsi, akár politikai értelemben rosszabb volt a haramiavezérnél. A haramia csak a közbátorságot veszélyezteti. De ez a tribun idegen szolgálatba lépett és a saját hazájának összes nagy érdekeit veszélyeztette.

Janku hazaáruló volt. Ennél nagyobb bűn nincs. A hazaárulóra nem sértés, ha rablóvezérnek minősítik, mert ez enyhítése a bűnének s némi megtisztítása az emlékének.

A honárulás kultuszát üzik mindazok, kik a Janku emlékét dicsőítik.

Nem esküszik.

(M. O. 357. sz. 1899. dec. 28.)

Olvasom, hogy valami Schuller nevű szász úr, miután félig-meddig kegyelemből, félig-meddig szavazattöbbséggel keresztül esett Marosvásárhelyen az ügyvédi vizsgán: megtagadta a szokásos és törvényes esküt, mivelhogy abban az eskümintában hűségi fogadalmat kellett volna letennie a magyar alkotmányra. Ennek következtében a vizsgáló bizottság nem szolgáltatta ki neki az ügyvédi oklevelet és fölterjesztette az ügyet az igazságügyminiszterhez.

Azok előtt, kiket a magyar államiság rendje, megszilárdulása, teljes kiépítése érdekel, nem szükséges ezt az esetet kiszínezni.

Pályát választva az ifju, ime a jogtudománynak szenteli életét. Hivatást tűz tehát maga elé mindazon elvek, szabályok, törvények és intézmények megismerésére, megszeretésére és megvédésére, a melyek föntartó, oltalmazó és fejlesztő tényezők gyanánt működnek az állam organizmusában. Ennek folytán életének vezérelve lesz — a jogrendet szolgálva — mindnyájunk foglalkozását, biztonságát, szabadságát, igazságát, rendjét, — vagyis a hazának összes nagy érdekeit szolgálni.

Mikor aztán megtanulta mindazt, a mit a módszer avégből szabott ki, hogy a hazafiui kötelességek és a jogvédő érzületek átszivárognak a vérkeringésbe; mikor már lelkének szükségképpen dogmává lett a jog uralma és a törvény szentsége; mikor kétely sem merülhet fel az iránt, hogy a hazát föntartó intézmények szeretetteljes

ápolása életösztönévé lett: ime ez az ifju kijelenti, hogy nem tesz esküt a magyar alkotmányra; mintha mondaná, hogy előtte gyűlölet tárgya a forrás, a honnan hazája az életnedveket meríti, s hogy neki nem becses az a közjog, mely a hazának történelmi formációt s a polgároknak egyenlőséget és szabadságot ad.

Az eset páratlan a maga nemében. Valaki jogvédőnek készül, de a jogrend ellenségének vallja magát. Micsoda mélységes összezavarodása ez a kötelességek törvényének. Kenyeret akar szerezni annak a jognak a szolgáltatásban, a melyet megtagad. Magyarország igazságszolgáltatásának integráns alkatrésze akar lenni olyan ember, a ki nem fogad hűséget annak az alkotmánynak, mely a juszticia hatalmát, alapelveit és határait foglalja magában.

Nem közönséges érdeklődéssel kérdezem: melyik középiskolát végezte és jogot hol tanult ez az ur? Ennek a kérdésnek a kipuhatólása fontos kormányzási feladat. Látnunk kell a hajótörött ellenőrzésnek összes romjait. Nemzeti szempontból nem igen ismerek ennél nyugtalanítóbb tünetet. Az éberszemű Wlassics figyelmét nem kerülheti el ez a kórságos tünet.

A melyik középiskola ilyen Schullert nevel és ilyen Schullernek ad érettségi bizonyítványt, az megérett a bezáratásra. Alapos vizsgálat deríthetné ki, hogy kivételes esettel állunk-e szemközt, vagy általánossal? Ha kivételes: akkor a nyilvánossági jogtól fosztandó meg az iskola. Mert az ilyen botlás, mint kivétel is, erős fenytést érdemel. Ha azonban Schuller úr egy elfogadott nevelési rendszer eredménye: akkor nincs más orvoslat, mint azt az iskolát kérlelhetetlenül bezárni.

Nem szívesen használok éles szót, mert kultuszminiszterünk buzgóságát, öntudatos intézkedéseit és tervszerű előrenyomulását őszintén nagyrabecsülöm s mert tudom, hogy az elszalasztott időnek mily súlyos mulasztásai roskadtak vállaira; de mégis kimondom, hogy középiskolázásunk állami ellenőrzése nemcsak hatálytalan, egyenesen botrányos.

A szász és oláh középiskolák közönséges melegágyai a hazafiatlan érzelmeknek. A szászok neveléséből kikerült ifjaknak legalább nyolcvan százaléka nyíltan bevallott ellenség. Az oláh ifjakból száz közül éppen száz az ellenség.

Mire tanítják, hogyan tanítják ezeket a gyermekeket? Hiszen ennél a pontnál nem velünk született indulatokról és hajlamokról van szó. A hazafiságot tanulni kell.

A fészek, a vacok, a verem, a barlang: ezek állati menhelyek az oltalom és a kölykezés szempontjából. De a haza történelmi fogalom, mely az etikai kötelességek hosszú sorozatára tart igényt.

A hajdankornak azok a képei, a melyekből hagyományok és nemzeti igazságok alakulnak nemzedékről-nemzedékre s melyek a szeretetnek és áldozatkészségnek forró indulatait ébresztik az utódokban: ezek a képek, hagyományok, igazságok, ez a szeretet és áldozatkészség az ember lelkiületében kivétel nélkül mind nevelési és tanítási produktum. Ha nem így volna, ha a hazához való ragaszkodás az életösztön terméke volna: akkor nem lehetne külön angol, német, francia, belga, svéd, orosz, norvég, magyar hazafiság, hanem csak ideiglenes ragaszkodást ismernénk a tűzhelyhez, miként a mezei egér a lyukához.

Kérdem tehát ismét, mire tanítják és miként nevelik a szász és oláh középiskolák azokat a gyermekeket, kik úgy lépnek ki onnan, mint hazájuk ellenségei? Nincs-e a kormányzás elnézése és türelme a hülyeségig fokozva, ha évtizedeken át mutatja a tapasztalás, hogy ezek az iskolák a hazára nézve nem hű polgárokat, hanem ellenséges rajokat bocsátnak ki magukból, és az ilyen iskolák mégis fönnállanak és bizonyítványokat adnak a haza szolgálatára a haza ellenségeinek?!

Anglia, Franciaország, Olaszország, sőt részben még Németország is különböző fajokból alakult egységes állammá. Az Egyesült Államokban az egymás nyelvét nem ismerő fajoknak igen nagy sokasága verődött össze. De a hazafiság tekintetében sehol sincs eltérés. Egyik szervezet sem türne magában olyan betegséget, a milyen a magyar hazán rágódik.

Próbálná meg bárki, bárhol, az alkotmány ellen — nem mint doktrina ellen, hanem — mint a hazát föntartó élő rend ellen az eskü megtagadásával tiltakozni; vagy próbálna bármelyik faj, felekezet, társulat olyan iskolát tartani, a hol az államnak ellenségeket nevelnek; vagy próbálná meg az Egyesült Államok bármely polgára, felekezete, társulata az angol nyelv szuverénitása, vagy az angol államjelleg és az angol fölfogásoknak és hagyományoknak föltétlen uralma ellen az iskolákban és a felekezeti műhelyekben szót emelni, izgatni, tiltakozni: olyan visszatetszést és fölháborodást idézne magára, hogy ekzisztenciáját és ottmaradását tenné lehetetlenné, s vagy kikergetnék az országból, vagy a bolondok házába szállítanák.

Miután a szimptomával foglalkozám s nem az egyénnel, tartózkodom annak vitatásától, hogy Schuller úr, ha előveszi a másik eszt s esküre jelentkezik és azt leteszi: tarthat-e számot az oklevél kiszolgáltatására? Azt hiszem, hogy az az állam, mely ilyen felfogásu embert ügyvéd-kedésre jogosít, önmagáról mond le.

Tünetek.

(M. O. 27. sz. 1900. január 28.)

Fiumében megverik az embert, ha magyar ruhában jár. A villamos kocsikon pedig nem türik meg a magyar szövegű fölirást.

A haditengerészet vezetősége megparancsolja, hogy a hadihajókon csak dalmát borok árusíthatók.

Szeben színházi közönsége kifigurázott magyar alakon mulat, s azt a huszárt, akit ez a multság bánt, mivel piszegett, megbüntetik.

A kolozsvári fűszerest magyar levele miatt megleckézteti bécsi szállítója, aki jövedelmező összeköttetéséről inkább hajlandó lemondani, mint magyar levelet elfogadni.

A brassói oláh gimnáziumnak egymilliókétszázezer frank tökesegélyt ad Románia kormánya.

Magyarország polgára büntetést kap, ha az ellenőrzési szemlén hazája törvényes nyelvén jelentkezik.

Budapesten rendőri asszisztenciával ütlegették azt a fiút, aki hangosan kívánta, hogy valamelyik közmulatóban magyar legyen az előadás.

Egy újabb vizsgarend értelmében a konzulátusi jelöltnek magyarul tudni nem szükséges.

Az államilag és királyilag segélyezett Operában közszemérmet sértő előadás foly.

A drezdai rendőrség azt a darabot, amely nálunk 50—60 zsufolt házat csinál, ocsmány tartalma miatt betiltja.

És így tovább. Ezek a dolgok összefüggnek, mert a dekompozíció tünetei. A sárcsatorna leve hömpölyög. Műintézetek futnak versenyt a feslettség diadaláért. Magyar nyelvnek, magyar vagyonnak, magyar erkölcsnek vereségeivel számol be a napi krónika.

Eközben fölemelik a kvótát azok érdekében, akik pusztító hadjáratot folytatnak hazánk ellen. Javitják a fizetését annak a tisztikarnak, melynek lelkéből mester-ségesen számüzik a magyar nemzeti szellemet. Fokozzák a létszámát és költségeit annak a hadseregnek, mely *érettünk* van ugyan, de nem jogaink, szabadságaink, nemzeti érdekeink oltalmára, hanem egész szervezetében és szellemében arra való, amire a börtönőr a fegyenc-cek irányában.

A sülyedésnek ezen a lejtőjén hasztalan keresed a koncentrikus nemzeti politika szálait. Megragadni szeretnéd ugy-e, hogy el ne merülj? Ha csak egy szalmaszálát is; ha mindjárt egy szerencse-póknak vékony fonalát is. De ne magadra nézz, jó magyar, ha a nemzetek sorsára vigasztalást keresel. Merengő tekinteted forduljon Bulgária felé, ahol függetlenségi nyilatkozatra készülnek. Vagy öltse föl képzeleted a vándormadárnak szárnyait és szállj vigasztalásért a burok földjére.

Amott tanulságokra találsz, itt csak bűnhődésre. Mit vétettünk, hogy nekünk jut a legalávalóbb sors?

Fiumét kitartjuk, mint egy vesztegető örömeányt. Persze megcsal. Milliónkkal fölcicomázta magát, kényelmére palotákat emeltünk, kimosdattuk halpiaci mocská-ból, s most, hogy tetszetős s hogy többé nem bűzös: a szemünk közé vigyorog és mást ölelget. Ha Magyarország férfi volna, kutyakorbáctól véreznék Fiumének a háta. De úgy néz ki a dolog, mintha szamaritánus nénikék kormányoznák azt a törvényhatóságot.

Szemtanutól hallom, hogy a villamos kocsikról eltűnt a magyar felírás! Emiatt a felírás miatt mindnyájunkat megrugdosott az az uticifra, s aztán leköpött.

Mi pedig törültük a magyar szót, csakhogy meneküljunk a kitartott haragjától.

Délnyugati határunkon egy haszontalan, izgága város veri el rajtunk a port. Délkeleti határunkon ugyanezt miveli egy iskola. Az állam meghátrál ma egy város előtt, holnap egy iskola előtt.

Ezekben a meghátrálásokban az állam ereje mutatkoznék, ha annak a városnak és annak az iskolának igazsága volna. De egyiknek sincs igaza. Az egyik részt követel magának az állam törvényhozói jogából. A másik azt követelte, hogy egy ellenséges indulatu idegen országtól jövő segélyt a magyar állam tünni tartozzék. Az ilyen követeléseket magyarul nem igazságnak nevezik, hanem szemtelenségnek.

Fiume követelése még függőben van. De az a tény, hogy függőben van, vereség az államra nézve. Mert az arcátlanságot nem függőben szokás tartani, hanem meg szokás regulázni. A brassói oláh iskola követelése azonban immár nincs függőben. Ez az ügy consummatum est. A magyar kormány egyszer betiltotta az idegen segélyt. Miként az osztrák kormány is betiltotta, hogy csángói magyar segélyben részesíttessenek. A magyar kormány helyesli az osztrák fölfogást. Természetesnek találja az idegen segély visszautasítását, mert az idegen segély bizonyos foku beavatkozás és irányítás.

De a magyar kormány most már nem tiltakozik a romániai segély ellen. Egy oláh iskola arra tudta a magyar kormányt szorítani, hogy elvi álláspontját cserbenhagyja. Rosszul mondom. Az elvi álláspont fennáll a csángókra nézve. Magyar részről a bukovinai csángók nem segélyezhetők, mert az osztrák kormány nem engedi. Ezt helyesnek találja a magyar kormány. Azonban Románia részéről a brassói oláh iskola segélyezhető. Miért? Talán ezt is helyesli a magyar kormány? Nem. Hiszen a segélyt egyidőben betiltotta. Azután hosszas ideig alkudoztak.

Kormányunk jól tudja, hogy a romániai segély lep-

lezetlen agitáció a magyar állameszme ellen. De a közös külügyi hivatal az oláh iskolának fogta pártját. A megáláztatást némileg enyhítette volna, ha az évi segélytőkeösszege a magyar kormánynál letétbe helyeztetik s onnan adatik ki a megfelelő évi járulék. Kormányunk ezt is megkísérlette, de ezzel is kudarcot vallott.

A brassói oláh iskola minden vonalon győzött. Kit győzött le? A magyar államot. Ugyan ki nem verte már meg ezt a szerencsétlen flótást? A horvátok elveszik tőle Buccarit és a szlapon megyéket. Egyszersmind szétépik és bemocskolják zászlóját. A szászok megriasztják s a helységnevek megmagyarosításával meghátrál a szerencsétlen. Románia kívánságára megnyilik a memorandisták börtöne. Fiume nem tűr el magyar fölírást és fölülvizsgálja a magyar törvényt.

Mit komédiázunk? Játékszernek az államosdi igen drága. A haza fogalmát nem gyáváknak és hülyéknek találták föl.

Naponkint arra ébredünk, hogy nem kezünkben van a pálca, hanem a hátunkon.

Mikor jutunk el már egyszer az erkölcsi érzületnek ahhoz az alapfokához, hogy legalább szégyenkezni tudjunk?

Éretlenség.

(M. O. 22. sz. 1901. január 25.)

»Csak éretlenség volt« — mondja Melczner képviselő. Hát persze, hogy az volt! Még csak az kellene, hogy Magyarország egyik képviselője komoly politikai akciónak keresztelje a szebeni esetet.

A kormányt megnyugtató látszott ez a nyilatkozat. Valamint a többséget is. Az ellenzék nem bolygatta tovább a kérdést. A szebeni eset az elintézetlen ügyek sorába került.

Pedig hát Melczner képviselőt senki sem kérdezte. Mindenki tudta, hogy ő komoly és tanult férfiú, akinek nincs része a botrányban. Épen ezért az ő beszéde nem jelent egyebet, mint az ő véleményét. Hogy ez a vélemény elítélő, abban nem lehetett kételkedni.

De miután nem Melczner csinált botrányt, ennél fogva nem is ő tartozott magát igazolni. Ő nem alkalmas sem arra, hogy megszenvedje, sem arra, hogy fölmentse a felelősséget.

Vagy a szász közszellem nyilatkozott meg akkor, midőn a magyar szót nyilvános előadáson megdobálták, vagy az egyesek indulata. Ha a közszellem: akkor a szász ajku polgárság egyetemlegesen felelős; ha egyesek: akkor lakoljanak az egyesek. Az alternatíva első részét nem hiszem. Ellenkezőleg tudom, hogy a szász nép tekintélyes többsége politikailag józan, komoly és becsületes. Áll tehát az alternatíva második része.

A nyelv, mint a fajok termő erejének legsajátabb, legnehezebb és legszebb produktuma, a nemzetek leg-

nagyobb kincsei közé tartozik. Ehhez a produktumhoz a legkényesebb érzelmek fűződnek. A nyelv egy közös, édes gyermek. A szeretetnek legérzékenyebb szálai fűződnek hozzá. Ősök hagyatékát, utódok örökségét bántja, aki egy nemzet nyelvét bántja.

Szebeni szászok abban kerestek multságot, hogy a magyar nyelvet kidobták a színházból. Hatvan év óta ez a nyelv nemcsak a magyarok nyelve, hanem a hazáé. Az államnak, a törvényeknek, a hatóságoknak, a kormányzásnak ez a nyelve. A koronával ezen a nyelven beszél az ország. Ebben az értelemben a magyar nyelv a szász polgárok nyelve is. A törvény kötelezi őket a magyar nyelv megtanulására, hogy szolgálhassák a hazát a törvényhozásban, a közkormányzatban, a bíróságoknál, a honvédségnél.

A szebeni szászok sebet ütöttek ennek a nyelvnek a tekintélyén. Ez a seb nyolc millió honpolgár szívében vérzik. Körmönfont nyilatkozatokkal nem lehet az ilyen vérzést elállítani. Mély fájdalmakat okozni s aztán meghuzódni egy nyilatkozat háta mögé: túlságosan kényelmes neme a kihágásoknak.

Nem szeretem a budapesti Vigszínházban történt esettel való összehasonlítást. Mert Budapest a magyar haza fővárosa. A német színészet nem haza jön ide, hanem betolakodik. De a magyar ember, ennek az országnak a területén mindenütt otthon van. Szeben magyar város a szó állami és közjogi értelmében, épen mint Kecskemét. Laknak benne szászok is, oláhok is, a magyarok is. A lakosság nagyobb része szász. De a szászok nem alkotnak külön nemzetet. Ők is tagjai az egységes magyar nemzetnek. Ennélfogva nincs is nemzeti organizációjuk. Nincs külön földterületük, külön bíróságuk, külön hatóságuk. Tehát nincs külön városuk és községük sem.

Ha tehát Szebenben magyar előadást akarnak tartani: az nem akadályozható meg sem rendőrileg, sem társadalmilag. Annyival kevésbé, mert Szebenben m.

kir. törvényszék, járásbiróság, pénzügyigazgatóság, építészeti hivatal, államgimnázium, honvédség, református egyház székel. Ott van a Theresianum, van magyar kath. egyházközség, van szerzetes rend. Vannak magyar kereskedők és iparosok. Van m. kir. posta, távirda, vasut. Van m. kir. adóhivatal és telekkönyvi hatóság. Tehát nagy sereg intézmény nagy sereg magyar alkalmazottal van ott.

Ha ez a magyarság magyar színű előadást akar látni: lehet-e őt ebben megakadályozni? A tény azt mutatja, hogy lehet.

Budapesten is megpróbálták a betolakodott német előadást megakadályozni. Füttyültek, hurrogtak, kiabáltak, miként a szászok Szebenben. De Budapesten a magyar rendőrség közbe lépett. A tüntetőket letartóztatta és bekísérte. Meg is büntette őket 25—50—80—100 forintokra. A büntetések összege meghaladta a kétezer koronát. Pedig idegen kultúra betolakodása miatt történt a tüntetés.

De a magyar kultúra a magyar hazában nem idegen. Ez nem tolakodik a saját hazájában, bármerre megy, hanem felvilágosít, nemesít, művel és termékenyít. Aki ezt dobálják meg, magát az államot, annak tekintélyét, becsületét, lelkét vágják arcul.

Akkor nem állott a ház elé valamelyik fővárosi képviselő, hogy csak éretlenség volt. Akkor büntettek súlyosan, kegyetlenül, érdemetlenül. Most, hogy nem Bécsset, hanem a magyar nemzet tekintélyét, érinthetetlenségét piszkolták meg, most ez csak éretlenség! Büntetés nem ér senkit.

Tehát hazánkban a német nyelvnek kiváltsága van, a magyarnak még védelme sincs. Aki bántja az idegen német nyelvet, súlyosan meglakol. De aki hazánk nyelvét bántja itthon, az csak éretlenséget követ el minden további megtorlás nélkül.

Mit jelent ez?

Ne ámítsuk magunkat nyakatekert szólamokkal. Azt jelenti, hogy a magyar faj legbecsesebb érzelmeit nálunk szabad rugdosni, felpofozni. Minden sérelmet gondosan betakarnak kormányaink a türelem és mérséklet jelszavával. Pokrócot teritenek a sebre. Minél vastagabb a pokróc, annál jobban bántja a sebet.

Hát még arra sincs a magyar államnak ereje, hogy saját nyelvének ótalma tudjon nyújtani?

Azt kérdelem azoktól, kik előszeretettel szokták magyarságukat hangoztatni, de a közös intézmények fenntartásához körömszakadásig ragaszkodnak: ismétlődhetnék-e Szebenben hasonló éretlenség, ha az a töméntelen sok katonatiszt, aki ott él, magyarul beszélne és magyarul érezne?

Egán Ede.

(M. O. 46. sz. 1900. február 16.)

Négyszázezer ember viseli az északi Kárpátokban a gazdasági rabszolgaság terhét.

Nagyobb inséget nem láttál soha. Az éhtifusz állandósítva van, mint valamely intézmény. Felerésze a lisztnek fakéreg; ebből sütik a kenyeret.

Lakóház és pajta között nincs különbség. Sertés, juh, ember együtt lakik, egy hajlékban.

Estendén nem ágyat vetnek, hanem almot. A nyirkos föld a gyöngébbnek jut. A sertés azonban erősebb, mint a beteg asszony; a juh erősebb, mint a kis gyermek. Az alom különben nem szalmából van, hanem rőzséből.

A magyar önrendelkezési állapotnak harminc éve kellett, hogy elteljék, mire a kormány észrevette ezt a szörnyű nyomort. Darányi miniszter megbizta Egán Edét, hogy nézzen körül a ruthén vidékeken és tegyen tapasztalatairól jelentést.

Egán hónapokig tanulta a kérdést. Községről-községre járt. Átnézte a bíróságokhoz, adóhivatalokhoz, vármegyéhez érkező beadványokat. Vizsgálta a nép viszonyát a hatósághoz, a paphoz, a korcsmához. Kifürkészte a nyomor okait. Erdőn, mezőn kereste a gyógyfűveket. Utjának minden lépésében emberszeretet, gazdasági szakismeret, buzgóság, akaraterő, tettvágy és jó lelkiismeret kísérte. Nemesebb ambícióval soha egy tisztviselő sem teljesített hivebb kötelességet.

Tanulmányának eredményeit harmadév előtt írta meg véleményes jelentés alakjában. Emlékiratát sokszorosított.

ták a földmivelésügyi miniszteriumban s jóbaráti kézből én is kaptam egy példányt. A mű nem képezhetett hivatalos titkot, de mivel függő ügy volt mindaddig, míg a miniszter állást foglal, nyilvánosságra nem került.

Jó lélekkel mondhatom, hogy életemnek ez volt a legizgatóbb olvasmánya, Pedig az író igen egyszerű eszközökkel dolgozott. Neveket és azokhoz fűződő tényeket sorolt föl. Nem keresett hangulatokat és nem alkalmazott színeket. A kép mégis irtózatos volt.

Jelenetről-jelenetre tünt föl a végpusztulás. Drámának is megrendítő lett volna. De itt a színpad maga az élet; a szereplő nem utánozza a szenvedést; a végzet hatalma nem a költő tollában jelenik meg, hanem a szörnyű és rideg valóságban. A rongy, a nyomor, az inség nem műalkotás, hanem valódi rongy, valódi nyomor, valódi inség.

Ismétlem, hogy az emlékirat csak tényeket tartalmazott. Csakhogy ezek a tények kiáltottak, jajveszékéltek és vádoltak. A ki olvasta: szeme könybe borult a szájalomtól és vérbe borult a dühtől. Az elnyomottnál látta a verejtékes szenvedést, az elnyomónál a besztíális kegyetlenséget.

Két pauperizmus találkozott össze a Kárpátok rengetegekben és lankáiban. Ez a találkozás megütközésre készítette őket. A megélhetés feltételei már a benszülöttekre nézve is silányak és elégtelenek voltak. Kevés volt a föld és kevés volt a munka. Ez volt az egyik pauperizmus. De özönlenni kezdett a galíciai proletárság. Ez volt a másik pauperizmus. Semmit sem hozott magával, csak erős életösztönöket. Jött mint a sáskahad. Tömege nagyobb, mint a mennyit az a talaj eltartani képes. Ráveti magát az emberre. Mert élni csak kell. Miután nem fért a földön, ellepte a népet. A hamuréteg elborítja és összezsugorítja a lombot; a bevándorlók tömege elborította és összezsugorította a ruthén népet.

A két pauperizmus csatájának eredménye nem lehetett kétséges. A mozgékonyabb, az eszesebb, az életre-

valóbb, az embertelenebb fél mindig legyőzi a helyhez kötött, tapasztalatlanabb és élehetlenebb félt. Megtörtént. A ruthénnek immár semmije sincs. Háza, kertje, földje, önmaga és családja, barma és jövődjöje albérletbe került.

Uzsora-kultura dul az egész vidéken. Ennek a piszkos üzletnek minden fajtája és neme alkalmazásban van ott. Van földuzsora, házuzsora, tehén- és juhuzsora, pénzuzsora, pálinkauzsora, napszámuzsora, legelőuzsora. A megélhetésnek minden forrásere a bevándorlottak kezén szűrődik át. Fuvarozás, vállalat, famunka, legelő, bérleti föld, regálebérlet, italmérési jog, kereskedelem, élelmezés a győztes fél birtokába került. A bevándorló ura lett a helyzetnek s Rákóczi jó és hű katonáinak utódjai galíciai proletárok rabszolgáivá lettek.

Van-e segítség?

Hitem szerint már régen lett volna. De a szegény ruthének, nagy szerencsétlenségére a bevándorlók zsidóhitűek. Ez kiváltságot jelent. Nem tudunk objektivek lenni és e miatt nem vagyunk igazságosak és nem voltunk erőlyesek. Mindenki fél a zsidók érzékenységtől. Szabadelvűségének és demokratikus felfogásának hírnevét mindenki óvakodik kockáztatni.

Bárcsak lett volna a bevándorlók serege kálvinista, lutheránus, római katolikus vagy görög keleti, buddhista vagy mohamedán. Unitárius avagy nazarénus. Könnyen, fontolgtatás nélkül, erőlyesen elbánt volna velük a vármege, a bíróság, a kormány, a társadalom, a sajtó a törvényhozás. Mindenki természetesnek találta volna, hogy az élethalál-harcban a benszülött és hazafiságában kipróbált elemet hatóságilag is, társadalmilag is védenünk kell a betolakodó idegen proletárság ellen.

De a jött-mentek, fájdalom, zsidók. Szokásuk, erkölcselenségük, üzérkedésük, embertelenségük egy félszeg szellemi áramlat oltalmát élvezi. Az ember hiába disztíngvál, hogy nem azokról beszél, a kik magyarok, honfitársaink, kulturánk támaszai, forgalmi életünk fontos ténye-

zói; a kikkel együtt élvezzük a jót és együtt szenvedjük a rosszat; a kiknek hazafiságát, józanságát, munkásságát, jótékonyságát megtanultuk tisztelni; a kikkel várjuk, reméljük, hisszük a politikai és nemzeti összeforradás után a társadalmi összeolvadást is. Mindezt és az ehhez hasonló őszinte, meleg, szeretetteljes érzésedet hasztalan tárod föl. Nem hisznek szavaidban, uram! Meggyanusítanak. Ostoba antiszemita hirbe kevernek; tömegesen kapod a névtelen leveleket; meggyaláztatást kell tünnöd s gratulálhatsz magadnak, ha nyilvános utcán le nem köpdösnek.

Valóban szükség lett volna, hogy a földmívelési kormány zsidó-hitű embert bizzon meg a ruthén kérdés megfigyelésével és rendezésével. De az Egán Edék nem minden bokorban találhatók. Kár, hogy ez a férfi nem zsidó-hitű. Most nem arról beszélnének zsidó kollégáim, hogy Egán mit *mondott* Munkácson, hanem arról, hogy mit *tett* a nehéz és bonyodalmas ügy megoldására. És nem küldenék Mezőhegyesre, vagy tán a pokolba, hanem fonogatnák tiszta homlokára az el nem hervadó babérfüzéreket.

Mert Egán megtalálta a segítség módját. A mit emlékiratában ajánlott, azt a kormány elfogadta s annak végrehajtásával meg is bizta őt. Fáradságos küzdelmét másfél év óta folytatja. Az eredmény meglepő. A szolyvai járás átalakult gondos kezének termékenyítő hatása alatt. Fogyasztási és hitelszervezetek jöttek létre. Ruthén parasztok árulnak az »ország boltjában.« Jó minőségű fajmarhák nyájai élnek a nép részére megszerzett legelőkön. Olcsó földbérlethez és olcsó hitelhez jutott a nép. Visszatért az életkedv, mert megjött a remény. A munkakedv is visszatért azzal a biztonsági tudattal, hogy most már nem másnak dolgozik.

Ezt a részletekben járó föladatot, mely viskóról-viskóra, paróchiáról-paróchiára, korcsmáról-korcsmára megy, mely számba veszi az ember testi-lelki állapotát, az összes köz- és magán viszonyokat, és az életnek primitív és ethikai szükségleteit, ki folytatja majd, ha Egánt valamely alárendelt nyilatkozata miatt elteszik láb alól? Mert rossz-

szul tette, ha beszédében generálizált s nem különböztette meg a bevándorlókat a magyar zsidóságtól. Egyének bűneit nem szabad sem felekezetekre, sem fajokra tukmálni. De a *cselekvéssel* szemben minden *nyilatkozat* csak alárendelt fontossággal bír. Az antiszemita nyilatkozat csak neki árt. A cselekedet, melyet véghez vitt, megmentett sok ezer embert az élet, a haza, a család, az Isten szolgálatára.

Lehet, hogy antiszemita beszédet tartott. Nem tudom. Majd alkalmunk lesz olvasni és megbírálni. Annyit azonban látok a kivonatokból is, hogy becses alkotásait egyéni mérlegeléssel hozta létre. A hitelszövetkezeteknél és a fogyasztási raktáraknál zsidót is alkalmazott, ha arra való volt. Legelő- és szántóbérleteket zsidóknak is adott. Olcsó hitelben zsidókat is részesített. Fajmarhákat zsidók között is osztott szét. Tehát, ha beszédjében antiszemita is lett volna: cselekedeteiben nem volt az.

Nem az a kérdés veleje, hogy Egán mit mond, hanem az, hogy mit tesz. Ezt a fáradhatatlan, nagy buzgalmu, lelkes szakembert ilyen szempontból kell megbecsülni. Négy százezer ember megváltásáról van szó. A nyomorból a megélhetésbe, a szennyből a tisztaságba, a rabságból a szabadságba, a korcsmából a templomba kell őket terelni. Az első lépés ebben a mentési munkában sikerrel történt meg. A ki ilyen sikert mutat föl, annak a haza nem elmozdítással, hanem elismeréssel és hálával tartozik.

Tájékoztató.

(M. O. 144. sz. 1901. június 19.)

Páris Frigyes ur megvált az állástól. Nem tudom hányadik, de nagyon sokadik állásától válik meg ezuttal. Azt azonban tudom, hogy ezen alárendelt kvalitásu tisztviselő fölmentése miként jut hirlapi megbeszéléshez.

Akként jut, hogy Páris Frigyes ur a gondos emberek ismert előrelátásával tud magáról beszéltetni. Mielőtt átvették a hegyvidéki kirendeltséghez, hol itt, hol ott, de gyakran jelent meg neve. Mint csikszeredai államügyész füzetet irt a szövetkezeti intézményről. Ezt a füzetkét úgy kezelték a nyilvánosság előtt, mintha a Novum organum írója támadt volna föl együtt Smith Ádámmal. Pedig ahoz értők tudták, hogy a szövetkezeti szakirodalomnak egy parányi kompillációja csinálja ezt a meglepő feltűnést.

Mivel pedig a hegyvidéki népmentés művét a kormány kiterjeszteni kívánta Mármarosra, Ungra, Zemplénre is: szükség volt valakire, a meglevő intézmények gondozása céljából, hogy ezalatt Egán uj szervezeteket hozzon létre. A nyilvános hű-hó Páris ur felé terelte a figyelmet. Így nyert alkalmazást, mint helyettes, a hegyvidéki kirendeltségnél. Mint államügyészt ideiglenesen nyugdíjazták.

Uj alkalmaztatása után néhány héttel csodálatos közlemények láttak olyan lapokban napvilágot, amelyek az akció vezetését s ezzel magát az akciót következetesen üldözik. Ezen közlemények szerint a kirendeltségnél pazarolják az állam pénzét, rendetlen a kezelés, veszélyeztetve van maga az ügy, olyannyira, hogy Páris ur nem vállalhat a vezetéssel szolidaritást és inkább megválik ál-

lásától, semhogy tovább kockáztassa reputációját. A B. N. azt a megjegyzést fűzte még a közleményhez, hogy a tisztség nem az Egán részén van. E cím alatt »Egán alkonya« irányzatos rovat keletkezett, mely föladatul tűzte a hegyvidéki munka diszkreditálását és Páris urat Herkulesnek tünteti föl, a ki egyedül lehet hivatva Augiás istállóját kisöpörni.

Kezdetől fogva ismerem a hegyvidéki akciónak nyilvánosságra jutott összes részleteit. Személyesen bejártam a munkába vett vidéket. Megnéztem a hitelszövetkezeteket, az áruraktárokat, a tenyészállatokat, az állami bérlet szántóit, kaszálóit, legelőit. Láttam a nép gazdasági elnyomatását, életrendjét, táplálkozását. Összehasonlítást tettem a már munkába vett és még munkába nem vett községek állapota között. Tisztelettel hajoltam meg a kirendeltség összes tisztviselőinek emberfölötti erőfeszítése, ügybuzgósága, szakértelme előtt. Feledhetetlen emlékeket őrizek arról az önfeláldozó munkáról, melyet a g. k. lelkészi kar a népmentés ügyében a kirendeltség vezetése alatt, szakadatlan energiával és páratlan önzetlenséggel kifejt. Tapasztalataim följegyeztem, s azokról pár hét múlva egy elég vaskos könyvben számolok be az olvasó közönség előtt.

A lelkészi kar több tagja értesített azon közlemények értéke felől is, melyek Egán ellen, a Páris ur érdekében megjelentek. Mindjárt az első közlemény után szándékom is volt a közvéleményt, tények alapján, fölvilágosítani. Azonban olyan oldalról, ahol legmélyebben belátnak ezen ügy veséjébe, s ennél fogva leginkább hivatottak a lépések horderejét alaposan mérlegelni, arról győztek meg, hogy az ügy tárgyalását nem helyes nyilvánosság elé vinni.

Szándékomtól nehezen állottam el. Mert az a különös módszer, hogy az akció vezetéséről a legkörmönfontabb valótlanságok irassanak, gyanusítás gyanusításra, vád vádra halmozassék, szándékos ferditések, irányzatos hírek, lobogó vezércikkek jelenjenek meg és ezekkel szemben ne tájékoztassék a közönség a valóról, és hogy egy becsüle-

tes férfiuról, aki munkában edzett életét ennek a szent ügynek áldozta, ne hárittassék el a könnyelműen ráfecs-csentett gyanúsításoknak és alaptalan vádaskodásoknak eddigelé 370 közleményben napvilágot látott hosszú sorozata — ez a különös módszer nehezen ment a fejembe. Mindazáltal elállottam szándékomtól, mert beláttam, hogy én, aki csak a tényekből, de aktaszerűleg nem ismerem az ügyet, a legjobb indulattal éppen ott árthatnék, ahol leginkább óhajtók használni. A kérdésnek azon oldalához, mely a Páris Frigyes úr jogosulatlan ambíciójához nyilvánosan egyengette az utat, ennélfogva most sem szólok.

De semmi sem tarthat attól vissza, hogy a Páris úr megjelent nyilatkozatára észrevételeket ne tegyek. Mondanivalómat a g. k. lelkészeknek és a vidéki intelligenciának a kormányhoz fölterjesztett és nekem is — tetszés szerint való fölhasználás végett — megküldött emlékiratából meritem.

Azt írja Páris úr, hogy szerepét nem tudta betölteni. Tökéletesen igaz. Ott dolgozni kell az elcsigázásig; ő pedig dologtalan. Hajlamot sem mutatott a munkához, de nem is értett hozzá. Lépten-nyomon tájékozatlanságát árulta el. Az irodában állandóan gáncsolta főnöke működését. Amerre járt; intrikált az akció iránya, eszközei és vezetése ellen. Mint büntető jogász ijesztgette a munka élén álló lelkészeket és azoknak családját, hogy az áruraktári intézménnyel olyan törvénybe ütköző bűncselekményt vittek véghez, mely miatt, a vagyoni felelősségen kívül, szabadságukat is veszthetik.

Mindezzel lohasztotta a munkakedvet, megtörte a buzgóságot, lankasztotta az erélyt, kételyt és ingadozást támasztott olyan körben, amelynek sikeréhez erős hit és föltétlen bizalom szükséges. Azt a szerepet tehát, amelyre oda szólítottatott, csakugyan nem töltötte be.

Hanem betöltött egy másik szerepet. Aknákat ásott a szépen indult mozgalom alá. Hideg zuhanyt öntött a lelkesedésre. Rossz példával járt elől munkátlanságával. Frondeurkodott a vezetés ellen. Bevitte aknáit az akció-

val ellenszenvező táborba, s bizony nem ő az oka, hogy ezeknek az aknáknak a nyilvánosság előtt történt fölrobbanása olyan volt, mint az átnedvesült rakéta nevetséges sustorgása.

Ilyen tények után mit ér Páris úrnak az a nyilatkozata, hogy az ő szerepe lett volna, hogy »nyugodtabb mederbe terelje az akciót?« Hát semmit sem ér. Nincs is értelme. Mi köze ehhez a nyugalomnak? Ott bizony lázasan foly a munka. Apostolkodás megy ott végbe. Régi és nagy mulasztások pótoltnak, egy lesujtott nép állítatik lábra.

Az égbekiáltó pénzuzsora ellen 37 hitelszövetkezet működik kitűnő eredménnyel; újabb hatvannak befejeztetett a szervezése; legújabb negyvenkettőnek a fölállítása folyamatban van. Az áruzsora ellen fogyasztási boltok működnek, ujak állítatnak, meglevők ellenőriztetnek. Lelkészek taníttatnak be áruismére, könyvvezetésre, rakárkezelésre. Ezen boltok átlagos napi bevételének összege ma már meghaladja a 8000 koronát. A legelőzsora ellen állami bérletben részesül több mint négyezer család. Ez ott huszezer lelket jelent. A legeltetés rendszerrel üzetik. E legelők kezeltetnek, tisztítatnak, trágyáztatnak. Huszonkétezer forintnyi bérösszegeből tavaly ősszel csupán 84 forint hátralék állott fönn. A felesmarha uzsora ellen ezideig mint egy hatezer borzderes fajmarha osztatott ki öt évi törlesztéses fizetésre. Szabályoztatott a legeltetés kor és ivar szerint elkülönített csordákkal; szabályoztatott az ellési idő; a nép taníttatik okszerű tenyésztésre, takarmánytermesztésre és gondozásra; az állatok vértisztasága ellenőriztetik. Ez azt jelenti, hogy irányítást és felügyeletet fejt ki a kirendeltség több, mint négyezer kis gazdaságban.

Ezt a munkát, melynek részleteiről csak vaskos könyv adhat számot, Egán végzi egy felügyelő, egy intéző, egy pénztárnok és egy számtiszt buzgó segítségével és a lelkesekkel. Világos, hogy lázas a munka. Irodaidő nincs, mert nem az iroda számára dolgoznak, hanem az élet szá-

mára. Dolgoznak tehát 16—18 órát naponként. Restancia sincs, mert az élet nagy szükségai restancia nélkül követelik a kielégítést.

A népélet organikus tünetény. Mikor az beteg, akkor annak nem a tyukszeme fáj. Az orvosnak az egész testtel kell foglalkozni. Közigazgatás, tanügy, közlekedésügy, adózás, juszticia, erdőgazdaság, hitel, gabnatermelés, állattenyésztés és sok más egyéb hat a népéletre. A vérkeringés rendje hol itt akad meg, hol ott. A ki segíteni akar a népen, annak százféle akadályt kell elgördíteni, ezerfelé kell nyulni, tizezerfelé kell nézni.

A kirendeltség átérzi ezt a föladatot. Hát bizony lázasan dolgozik, mert ambicióját, hirnevét, becsületét köti a sikerhez. Tudja, hogy ez még csak kezdet. Beregben 70, Ungban 40, Mármarosban 190 ezer lélek várja az erkölcsi és vagyoni fölszabadítást. Azután a többi hegyvidék. A szolnokdobokai, naszódi, brassói, fogarasi, szebeni, alsófejéri, tordai, kolozsi oláhság, a tót és a székely vidékek. Milliókról van itt szó. Milliókat lehet ilyen akcióval a nyomorból kiemelni és azokkal a kapcsolatokkal, melyekkel a kirendeltség dolgozik, nemzetünkhöz, fajunkhoz csatolni érzelemben és nyelvben a néphála szeretetteljes vonzódásának biztos törvényei alapján.

Mi az a nyugodt meder? Aktaellátás, irodai munkaidő, bürokratikus savanyúság, irkafirkáló semmittevés? Páris ur megfontolás nélkül vállalt olyan munkát, amihez nem ért. Ebben az akcióban alapos mezőgazdasági, állattenyésztési ismeretek nélkül még botorkálni sem lehet. Ezekben az ismeretekben Páris úr abszolút járatlan. Mit akart hát? Fölrobbantani egy olyan mozgalmat, mely egyedül vezet a nemzetiségi kérdés megoldására, mert egyedül karolja föl a népélet összes viszonyait.

Ez bizony elég csunya szerep vala.

Üzenet.

(M. O. 150. sz. 1901. június 27.)

Névtelen levelet kaptam egy zsidó vallásu állami tisztviselőtől. Különböző keresztkérdésekkel faggat és az addig-ot állhatatosan egy d-vel írja. Kérdéseire ezen a helyen nem válaszolok, mert a polémia megégette a körmömet.

Igy például megírtam a Páris Frigyes úr hivatalos munkásságának a mivoltát. A napvilágra került akták mellettem bizonyítottak. Erős pontozatokban vádolta meg ugyanis ez az alárendelt tisztviselő a maga közvetlen főnökét. Alapos vizsgálat derítette ki a vádak alaptalanságát.

Miből következik: primo, hogy az alárendelt ember nem bírált, hanem gyanusított; secundo, hogy nem az ügyet szerette, hanem főnökét gyűlölte; tertio, hogy saját munkakörét nem ismerte, mert ha tájékozta volna magát az ügyiratokban, tudta volna előre is, hogy vád-jai alaptalanok.

Mindezek után mégis azt hallom, hogy valamelyik hirlapban Páris úr rágalomnak nyilvánítja a róla irt igazságot. Pedig, hogy nem rágalom, azt mint nyugalmazott államügyész a magyar büntető törvénykönyvből is jól tudja. Hiszen nem irtam olyat, ami, ha igaz: őt a közmegvetésnek teszi ki; ha pedig nem igaz: engem a büntető bíróság keze közé juttat. Azt is jól tudja, hogy csak az igazságot irtam meg. Hiszen mellettem bizonyít a vizsgálat minden adata.

Mégis rágalomról beszél. Miért? Azért, hogy a közügyet, melyben pörvesztes, személyes térre terelhesse. Ez valóban könnyű módja a kibuvásnak. Rosszul végezni a közkötelességet, kárt okozni egy jó ügynek, kényes helyzeteket hurcolni a nyilvánosság elé, arra iparkodni, hogy a nagy nemzeti munkától annak legjobb támaszai elriadjanak s mikor ez a rút szerep egész meztelenségében lelepleztetik, akkor egy kis löporfüsttel elhomályosítani az egészet és a köztisztviselő köteles felelősségét pisztoly durranással teljesíteni: ez a közügyek kezelésének olyan rendszere, amely nem teszi jóvá a hibát, nem deríti ki az igazságot, nem bünteti a valódi bűnöst és magának az ügynek semmi hasznára nincs.

Tapasztalásom szerint, mikor az igazság cérnaszálai szakadoznak, minden megszorult ember párbajban keres menekvést. *Csak hogy nem arra vagyunk ám kíváncsiak*, hogy Páris úr bátor ember-e? Ezt ugyanis tudjuk. Mert bátorság nélkül nem merészelt volna olyan hatáskört vállalni, aminek megfelelni ob ovo nem tudhatott és nem is tudott volna, teljesen tájékozatlan lévén a mezőgazdaság terén. Ellenben arra voltunk kíváncsiak, hogy használt-e annak az ügynek, amelynek előmozdítása volt főadata? Tények derítették ki, hogy nem használt, mikor pedig ez kiderült: akkor velem gorombáskodik. Velem? Hogy jutok ehhez? Miért nem gorombáskodik önmagával, mikor ő a hibás? Hiszen én fizetés nélkül jól szolgálom azt az ügyet, amit ő fizetés mellett rosszul szolgált.

Ilyen nálunk a polémia. Az emberek megszorulnak és amugy könnyedén átugorják a kertelést, hogy személyes bántalmak útján kerekedhessenek az igazság fölé. Emiatt nem polemizálok a névtelen levélíróval sem.

És emiatt leszek ezentúl tartózkodó Vészi Józseffel szemben is. Az ő lapja azzal vádolt engem, hogy vétettem az írói tisztesség ellen. Erre felszólítottam, hogy bizonyítsa be vádját egy közösen választandó bíróság előtt.

Igen egyszerű lett volna az eljárás. Megmutatta volna azt a cikkemet, amelyben politikai ellenfelemnek családi szentélyét, és amelyben lelkiismeretlenül és rossz-hiszemüleg mások becsületét támadtam meg.

Ilyen cikket én nem irtam. Ha irtam: mutassa föl, hadd vezekeljek.

Ám, ha nem tud ilyen cikket fölmutatni: akkor tegye jóvá azt, amit a lap önmaga ellen vétett az alap-talan vádaskodással.

Vészi József nem fogadta el az ajánlatomat. Ehelyett ráduplázott a sértésre, sejtetvén az olvasóval, hogy az írói tisztesség ellen nem most, hanem régen vétettem, egy ádáz küzdelem forróságában.

De mivel akkor sem vétettem, ennél fogva konstátálom, hogy Vészi Józsefben nem vala annyi igazságszeretet, hogy nekem elégtételt adjon, és annyi bátorsága sem vala, hogy tévedésben merjen maradni.

Egán Edéről.

(Ellenzék 229. sz. 1901. október 8. n. v. c.)

Firczák Gyula munkácsi püspök, az alábbi levelet írta özv. Egan Edénének:

Nagyságos Asszonyom! Az államkormány magas rendelkezése folytán Egan Ede a Kárpátok alján lakó, hazájához és annak intézményeihez mindenkor ragaszkodó rutén nép kormánybiztosává kineveztetvén, ezen nagy erélyű és tehetségű férfit ezen néptársadalmi, nemzeti, erkölcsi és anyagi érdekeivel teljesen azonosította magát, szeretete ezen népet, segédkezet nyújtott neki, jó szándéku tanácsot adott, sőt ugyyszólván minden lelki és testi erejét föláldozta annak boldogságáért, anélkül, hogy önmagát szolgálta volna. A néppel szemben tanusított eljárásában azon szeretet melege sugárzott ki, melynek melegsége mellett minden szív meglágyult, ezen szeretet kötelékével a vezetésére bizott rutén nép minden egyes tagját magához fűzte oly mérvben, hogy benne csak önzetlen jóakaróját és jótevőjét tekintette és látta. Ily körülmények között nem csoda, hogy megdöbbenve vett tudomást azon szörnyű eset felől, hogy jóakarója és irányítója a földi élet véghatárához jutott és az élők sorából eltávozott; az átérzett fájdalom mélyen metszi lelkét és szívét, de érinti ezen fájdalom azon egyéneket is, kik ezen népnek lelki vezetői.

Ezek behatása alatt engedje meg Nagyságod, hogy a gyászeset alkalmából a magam, ft. káptalanom, szentszékem tagjai, papságom és a szegény hegyvi-

déki nép nevében őszinte részvétemet nyilvánítsam, és kérem a mindeneket intéző Istent, hogy Nagyságodnak adja kegyelmét, miképp a súlyos állapotot lelki erővel elviselhesse, a boldogultnak lelkét pedig helyezték el ott, hol a jók Őt színről-szinre látják.

Kiváló tiszteletem nyilvánításával
vagyok Ungvárott 1901, szept. 27-én

alázatos szolgálja

Firczák Gyula s. k.
munkácsi püspök.

Igy ír a kegyes és művelt, a népgondozást gyakorló főpásztor, kinek fölajdulására indult meg a rutén akció. De nem így ír a felekezeti türelmetlenségben szenvedő Budapesti Napló, mely egy ostobán nevetséges »nyomozás« alapján kürtöli, hogy Egán Ede öngyilkos volt és ráadásul rejtegetett gyanusítással tapossa meg e tiszta életű, nemes és önfeláldozó férfiú emlékét.

A »nyomozást« érdekelt fél folytatja; biztosító társaságok, melyeknek jól fogna esni, ha a balesetet öngyilkossággá lehetne minősíteni, mert kötelezettségtől szabadulnának meg. Ők tehát érdekelt felek. Saját szempontjuk van és abból indulnak ki. Érveiket érdekükhöz képest csoportosítják. Pénzüik megmentése a főcél. Minden szalmaszálba belekapaszkodnak tehát. A kis bogarat nagy állattá fujják fel. Semmitmondó körülményeket állitnak előtérbe. Lényegtelen mozdulatokból, elejtett mindennapi szavakból döntő motivumokat kovácsolnak.

Mit vacsorált? Pörköltet? Gyanus a kávéházban, nem beszélgetett a — piccolóval. Az asztalnál egyedül ült, és még sem beszélgetett. Gyanus. A kézbesített táviratot nem abban a szempillantásban olvasta el, amelyet tőle a biztosítók elvártak volna. Gyanus. Egész éjjel irt.

Megálljunk. Ez perdöntő körülménynyé válhatik. Egész éjjel irt. Mit irt? Egy objektív vizsgálat könnyen kiderítheti. Nekem is irt hosszú levelet azon az éjszakán. Azonnal felajánlom ezt a drága okmányt az illetékes bírő-

ságnak. Engem ő szeretett. Bennem bizott. Egyetlen titka sem volt előttem. Ismertem őt a vesékig. Édes anyjánál, testvéreinél, fiánál úgy emlegetett, mint legjobb barátját.

A barátságot pedig komolyan fogta fel, mikép mindent, a mi az élet kötelességeihez tartozik. Férfiu volt testének, lelkének minden izületében. — Bátor, szókimondó, egyenes. A hazugságtól irtózott. A pózolást megvetette, a komédiázást utálta. Fondorlatra, mások kijátszására, ámitására merőben képtelen volt. Jelleme szilárd, átlátszó volt, mint a legtisztább vizi gyémánt. Amit nekem irt, azt őszintén irta.

Legyenek nyugodtak a t. c. biztosító társaságok, nem olyan fából volt ez a nemes férfiú faragva, hogy őket megkárosíthatta volna. Ő becsületes volt, ezen fogalomnak legmagasabb ideáljáig. Öngyilkossági szándékát elsősorban a biztosító intézeteknek irta volna meg, mert jogtalan haszonra nem aspirált sem a maga, sem a családja részére. És tudatta volna velem is ezt a végzetes szándékot életének utolsó éjjelén, mert az ő lelke össze volt forrva az én lelkemmel.

A vizsgálatnál tehát majd találkozunk. Összevetjük majd életét, életének küzdelmeit, céljait, terveit, munkásságának természetét, kiterjedését, tervszerűségét azzal a levéllel, melyet az utolsó éjszakán intézett hozzám. Hadd legyen már egyszer nyilvánvalóvá az a nagy és szent összhang, mely e férfiú gondolatvilágát és cselekedeteit jellemezte és hadd mérkőzzenek majd össze a hozzám irt levél alapján a pszichológiának fegyverei annak kiderítésére, hogy ez a férfiú nem volt öngyilkos.

Egész éjjel irt. Mogorva és szótalán volt. Mereven nézett a földre. Izgatott volt. Sietett. Azt hiszitek, hogy máskor nem így tett? Hiszen ez nem kivételes, hanem normális állapot volt nála. Éjjelenként írni, nappalankint cselekedni: ilyen volt az ő munkarendje. Kevés volt az ideje a kitűzött feladathoz. A kocsin aludott. Ebédnél aludott, míg a másik fogást hozták. Senki sem tudott úgy

akarni, mint ő. Nem egyszer hallottam tőle: most alszom 15 percet. Ugy történt.

Elhatározta, hogy lábra állít négyszázezer embert. Kiragadja ezt a tömeget a vagyoni és erkölcsi nyomorból és nemzetileg földolgozva a magyar faj számára. Ki az, akit ennél nagyobb és hazafiasabb feladat valaha lelkesített? De nem álmodozott, hanem cselekedett. Pozitív szellem volt, megdöbbentő energiával. Látni akarta a sikert. Tehát sietett. Nehéz volt a probléma, tehát vagy gondolkozott, vagy irt, vagy cselekedett. Ezért volt a társaságban is gyakran szórakozott. Ezért sajtolta ki munkatársaiból a munkaképesség utolsó verejtékcsoöppjét. Ezért nem kimélte önmagát.

A jutalom . . . ? Ah, a jutalom nem maradt el. Hagyatékában van egy nagy könyv. Azok a hirlapok vannak összefűzve e könyvben, a melyek vele és munkájával foglalkoztak. Háromszázhetvenöt közleménnyel támadta őt meg a sajtó. Olykor együgyű, máskor félrevezetett, némelykor gonosz indulatu támadások ezek. Van bennük gyanusítás, rágalom és piszok is jelentékeny számmal. Még azt is irták, hogy nem dolgozik, henyél, tékozolja és hűtlenül kezeli a közpénzt. Még attól sem irtóztak, hogy előkelő, tisztességes becsületét pellengérezze ki a hírnévyilkos hóhér banda. Ezt a krajcáros becsületeablót sok száz példányban ingyen küldötték szét, különösen Máramaros vármegyében.

Most pedig végzetes halála után jön a második jutalom. A biztosítók saját érdekükből ráfogják az öngyilkosságot; egyoldalulag nyomoznak és a Budapesti Napló készpénznek veszi az egyoldalú nyomozást és kijelenti, hogy a nyomozások minden kétséget kizáróan kiderítették, hogy Egán öngyilkosságot követett el. Ez nem elég. Ez még csak azt jelenti, hogy a »B. N.« az érdekelt fél egyoldalú nyomozása alapján iparkodik közvéleményt csinálni. Fontosabb a »B. N.«-nak az a hire, hogy Egánnak sietős utja volt Munkácsra, mert saját állítólagos kijelentése szerint: »ettől függ az életem«.

Eszerint attól függött az élete, hogy Munkácson valamit elvégezzon. No jó. Sietett tehát Munkácsra. Még sem ment oda, hanem utközben agyonlőtte magát. A dolog egészen tiszta a B. N. előtt. »Félt ama sürgős ügy elintézésétől.« Oda indult hogy végezzon: de félt tőle. Inkább kivégezte magát, mintsem hogy a sürgős ügyet végezze el. Derék logika. A célja az volt, hogy végezzon el egy ügyet. Ezt a célját úgy vélte elérni, hogy nem végzi el azt az ügyet. Miért? Oh, a B. N. találékony. Azért mert félt tőle. Ilyen szillogizmussal derekasan meg lehet háborítani a sir nyugalmát és alaposan el lehet homályosítani a legtisztább emléket is.

Szegény, drága halottam, te! Ugy-e féltél? Bizonyára rossz fát tettél a tüzre, ugy-e és féltél, hogy majd kiderül? Oh, milyen hasznos, milyen munkás, milyen tiszta volt a te nemes életed! De magyar közügyet szolgáltál. Ime a jutalmad. Származásodra idegen voltál. Nem belénk olvadtál, hanem belénk szerettél. Én tudom legjobban, hogy fajunk iránt milyen égető volt a te hű szerelmed. Láttam önfeláldozó buzgóságodat.

Amig éltél . . . ah, amig éltél, addig Sándor Pál képviselő úr nem tette közzé leveleidet. Pedig köröskörül meg voltál támadva. Felekezeti szempontokkal vádoltak. Azok a levelek eloszlatták volna a gyanút és megcáfolták volna a vádat. De Sándor Pál képviselő úrnak akkor nem jutott eszébe barátja védelmére kelni.

Amig éltél, jó vitéze voltál a magyar ügynek. Biráltak alaptalanul, mocskoltak durván. Sokan elítéltek, kevesen védelmeztek, a szegény rutének szerettek. Szived talán még most is ég e hazának földjeért. Ezt a nagy szívet oda kellett volna temetni Szolyvára, hogy legyen annak az árván maradott népnek egy új bucsujáró helye.

Amig éltél: meghurcoltak. Most, hogy halva vagy: megrugják a sirodát.

Emléket Egánnak!

(Ellenzék 237. sz. 1901. október 17. n. v c.)

Emlegetik az Egán Ede utódát. Pedig még nem csináltuk meg számadásunkat Egán Edével. Ő mindenét adta nekünk és ez nem volt csekélység. Tudását, lángeszét, erélyét, határtalan munkaképességét és szerető szívét adta ő a nemzetnek.

Ezzel szemben adtunk neki egy megbízatást, szerény díjazással. Még csak a hivatalos státusba sem vetjük föl; még nyugdíjigénye sem volt. Se címe, se rangja, se biztosított állása. Annyira kívül esett az államszolgálati kereteken, hogy a hatóságokhoz küldött közérdekű irataira bélyeget ragasztott, mert különben megbüntette a finánc.

Végre is meghalt a harctéren.

Mert háborút folytatott a nyomor, a tudatlanság, az uzsora és a lelki sötétség ellen. Nem embert üldözött, hanem az ember rossz tulajdonságait. Üstökön ragadta az életviszonyokat és vasakarattal kényszerítette, hogy jobbra forduljanak.

Mikor a rutén inség állandósága nyilvánvaló lett: komoly férfiak ültek tanácsot, komoly lélekkel. Jó szándékuk kereste a mentőszert, de sikertelenül. Végre is Darányi minster vette kezébe az ügyet és megbizta Egánt annak tanulmányozásával.

Egán a helyszínére ment, leszülyesztette mérőónját a nyomor mélységeibe, vizsgálta az embereket és a viszonyokat, a gazdasági és erkölcsi életrendet, a pauperizmus okait, a talajviszonyokat, a szociális helyzetet, a

birtokmegosztást, a munkaképesség fokát, a hajlamokat és tehetségeket, az egyént és a tömeget, az erdőt, mely nem ad munkát, a mezőt, amely ki van élve és azt a szörnyű elnyomatást, melyben a nép a korcsma-, a bolt-, a pénz-, a legelő- és a felesmarha-uzsora alatt sinlődik.

Ezen tanulmány eredménye egy emlékirat, mely alaposságánál fogva a földművelési kormány gazdag levéltárának legbecsesebb kincsei közé tartozik. A tanulmány első része az állapotot ismerteti; a második az orvoslás módjait foglalja magában; a harmadik a rutén kérdésnek és ezzel kapcsolatban az egész Kárpát-hegyvidéknek nemzeti jelentőségével foglalkozik.

A rutén nyomor problémájával a nemzetiségi kérdés megoldásának kulcsát ragadta erős kezeibe Egán Ede. Kimutatta, hogy a ruténok között megindítandó akció négyszázezer lelket terel a magyar faj szerető ölébe és hogy az eredmény ugyanaz lesz a tótoknál és az oláhoknál is, ha a Kárpát-hegyvidék egész gyűrűzetében folytatjuk az akciót. Nagyszabásu tervét a nép vagyoni megizmosodására, erkölcsi gondozására, jogainak védelmére és az ebből fakadó szeretetre és néphálára alapította. — Eredmények bizonyítják, hogy számításában nem volt csalódás.

A földművelési kormány elfogadta Egán tervét és annak megvalósítását ő reá bízta.

Egán munkához látott. Megkísérlettem leírni ennek a munkának a bonyodalmait, részleteit, lázas lüktetéseit, akadályait, sikereit és fenségét. Jókora könyv lett belőle, mely közelebbről megjelenik. Itt nem jelezhetek olyan munkát, amelynek leírásához egy kötet alig volt elég.

Miközben dolgozott, megjelent — nem a bíráló, hanem — a vád. Ezt a fennkölt, magasztos és világos lelket ocsmány és buta váddal: felekezeti gyűlölködéssel terhelték. Szemmel látható volt, hogy akik állást foglaltak működése ellen, azoknak halvány fogalmuk sem volt

az akció mivoltáról. Érzékenyebb lényt, mint ő, képzelni sem lehet. Végtelen sok keserőséget okozott szegénynek az a vádaskodás. De türt és dolgozott tovább. Rajta is betelt az a történelmi igazság, hogy aki nagy föladatokhoz nyul, annak számára tövískoszorút termel az élet.

Most már pihen. De pihenő sirja sok jó embert nyugtalanít. Mi lesz a rutén akcióval? Kétségkívül sokan vannak, akik az ő helyét elfoglalni hajlandók. Van-e azonban olyan, aki azt a helyet betölteni is tudná?

Nyugtalanít a vele való leszámolás kérdése is. Ő nekünk adta szívét, elméjét, egész tevékenységét. Cserében ezért jóformán semmit sem adott a nemzet.

Magyarország adója maradt az Egán Ede kiváltságos és hősie szellemének, aki élt követelés nélkül és meghalt jutalom nélkül.

Rójjuk le adósságunkat!

Önfeláldozó tevékenységének színterén állítsunk emléket az Egán Ede tiszteletére. Akcióját Szolyván kezdte. Munkásságának itt volt a központja. Intézkedéseinek javarészét itt fogalmazta meg. Dicső emlékét itt örökítsük meg.

Szerény körben a gyűjtés már megkezdődött. Almássy Imre gróf 200 koronával nyitotta meg az adakozást. Nem kételkedem, hogy a derék gróf szívesen áll a mozgalom élére. Az »Ellenzék« készséggel fogadta az adományozókat és nyilvánosan számol el. Ettől a készségtől a többi lapok sem zárkóznak el.

Becsüljük meg Egán Ede munkásságát, akinél hasznosabb polgára nem volt a hazának és emeljünk számára emléket Szolyván, hogy a hálás nép oda zarándokoljon kegyeletének buzgó lerovására.

A szász egyletek napja.

(M. O. 201. sz. 1901. aug. 25.)

Nagyszebennek e pillanatban mozgalmas képe van. Közgyűléseket tartanak ott most a szász egyesületek. Miután pedig sok egyesület van közöttük, és miután minden kabátos emberük tagja valamely egyesületnek: ennél fogva bátran mondható, hogy ma és holnap Szebenben együtt van az egész szász népfaj.

Fontos tudnivaló, hogy egy társadalmilag organizált népfaj van együtt. Tornászok, dalosok, kertészek, szőlőművesek, tűzoltók, hegymászók, gazdák, történetbúvárok, természetbúvárok, kereskedők, iskolabarátok, iparosok, felekezeti emberek csoportosultak külön-külön egyletekbe és valamennyi egylet egy időben, egy napon, egy városban tartja meg közgyűlését. Gondosan előkészített légyottja ez mindazoknak, kik a szász népfaj kulturáján munkálkodnak.

Beszterce itt ölelkezik Brassóval, Brassó Segesvárral, Segesvár Medgyessel, Medgyes Szebennel. Itt találkoznak Teke, Prázsmár, Köhalom, Földvár, Berethalom, Disznód, Nagyselyk, Szászsebes, Szászváros polgárai. Nyolc középiskolának tanárai, virágzó pénzügyintézetek igazgatói, erőteljes egyházközségeknek államilag jól fizetett papjai, elsőrangú karban tartott népiskolák tanítói és rajtuk kívül jó módu kézművesek, vagyonos kereskedők, mérnökök, erdészek, orvosok, tisztviselők jelennek meg ott családjaikkal együtt.

Tanácskoznak, megegyeznek. Áldomásoznak, kocintgatnak, barátkoznak. Mulatnak, táncolnak, muzsikálnak,

énekelnék. Tudományos és gyakorlati fölolvadásokat rendeznek. Apró jelvényeket viselnek az egykori szász nemzet színeiből. Régi vonzalomnak kötelékeit erősítik meg; új ismeretségek, új barátságok, új szerelmek fonódnak, szövődnek, kötődnek.

Egész népfaj összeforradása ez a közös nyelvben, közös vallásban, közös kulturában, közös múltban és közös jövőben.

Csodálatosan demokratikus ennek a szervezett társadalomnak íze, színe, hangulata, mivolta. Nincsenek elkülönített tekintetes, nagyságos, méltóságos, kegyelmes, mágnásrétegek. Válaszfalakat még a nő sem ismer, honorácior-kisasszony, iparos-kisasszony karonfogva jár, barátkozik. Mesterlegény udvarol a doktor leányának, professzor jár jegyben a timármester hugával. Nem keresnek egymáson sem csiriz-, sem enyv-, sem cser-, sem tintaszagot. Egy paraszt-társadalom ez, a szónak norvég értelmében. Öntudatos, munkaszerető, egységes, egymást megbecsülő.

Milyen kár, hogy nem hazafias.

Csak az imént is, a Schäsburger Zeitung alkalmi elmélkedést közölt a 49-ben lefolyt segesvári ütközetről. Ahol Bem tábornok lelőtte Szkariátin orosz tábornokot, ahol Zeyk Domokos úgy esett el, mint a Kerekasztalnak bármelyik nemes lovagja és ahol betelt a végzet Petőfinek jókívánsága fölött: »Ott essem el én, a harc mezején«.

Ez az ütközet siettette hazánk szerencsétlenségét. A szabadságharcok vereséget szenvedtek ott. A Haza leigázására beözönlött idegen zsoldosok győztek a segesvári mezőn.

Ezt a szomorú napot megünnepelte a szászok lapja. Örömmel, dicsőséggel, ujjongással említi a magyar hadak bomlását, vereségét, futását. Hálás emléket szentel annak az idegen hadseregnek, mely Magyarország eltiprására tört be határainkon. Azokat az önfeláldozó hősokeket pedig, kik a Haza szabadságáért, alkotmányáért, intézményeiért és főnnállásáért véreztek: kicsinyli, becsmérl.

A szászok lapja tapsol a Haza pusztulása fölött. Tán-col a Haza sirboltján. A Haza nagy és piszkos emlékeit meggyalázza szentségtelen örömével. Feldulja a temető nyugalját és arcunkba vágja névtelen hőseink porló csontjait.

Nem minden szász ember érez együtt az említett hir-lap irányával. Van köztük becsületes polgár is. Ismerek hazafiasan gondolkozó szász férfiut akárhányat. De ezek elenyésző kisebbséget képeznek a szászok organizált tár-sadalmában. Erőtelenek az általános áramlattal szemben. Szavukat elnyomja a zaj; figyelmeztetésük elmerült a szenvedély árában; okosságuk megtörik a tömeg fékte-lenségén.

A szabadság az emberiség legszebb gondolata. A mű-velődésnek, a jólétnek, a lélek nyugalmanak ez a legjobb fegyvere. Éppen ezért nincs nagyobb polgári bűn, mint visszaélni a szabadság fegyverével.

A szászok naponkint elkövetik ezt a bűnt.

A magyar nemzet vére, kitartása, önfeláldozása meg-szerezte hazánk minden népfaja számára a szabadságot. A szászoknak vezekléssel kellene fogadni ezt a jótéte-ményt, mert fegyverrel a kezükben iparkodtak azt meg-akadályozni. Vezeklés helyett hálátlanok, mert arra hasz-nálják az ajándékba kapott szabadságot, hogy rutul és istentelenül visszaéljenek vele. Patriáról, patriotizmusról fogalma sincs a szászok többségének. Fölfogásuk a kö-zépkor tagozatos közélete fölé nem tud emelkedni. Elkü-lönített faj-tendencia uralkodik lelkükön. Nem erkölcsi alkatrészei ők a Haza szent közösségének, hanem parazi-ták a Haza testén. Sejtelmük sincs arról a kötelességről, mely a hazafinak legszebb ékessége. Érzelmük nem olvad be abba a nagy és halhatatlan közérzésbe, melynek örök törvénye szerint a Haza egyetemleges és kérlelhetetlen érdeke abban áll, hogy idegen befolyások és idegen had-sereg ellen minden polgár köteles hazáját vagyonának és életének föláldozásával is oltalmazni.

Összetartásuk, társadalmi organizációjuk, műveltségük

és szorgalmuk gyönyörűséggel tölténé el a Haza minden gondolkozó emberét, mert a szabadság szellemének alkotó hatásait, eredményeit látnók benne. De annak az összetartásnak, organizációnak és műveltségnek nincs hazafias koloritja. Ellenkezőleg. Az olyan találkozás, mint most a szebeni, nagyban erősíti bennük a faji öntudatot, az egymáshoz való ragaszkodást, a családi és kulturális szálak szövődését; de ezen helyes és jó tulajdonságuk valóságos konspirációvá torzulnak a hazaszeretet kereteinek és fékező indulatainak teljes hiányában.

Nem nagy ez a veszély, mert kis, maroknyi nép az, mely ekként rágódik a hazafias összetartozandóság költzetén, de veszély. Ezt a veszélyt a szabadjára hagyott iskolázás hozta nyakunkra. Bedugni a közveszély forrásait: államföntartó kötelesség.

Nemzetiségi politika.

(Ellenzék 296. sz. 1901. dec. 28. n.)

Részletes tervet a nemzetiségi kérdés kezelése — részben kielégítése, részben megoldása, részben elfojtása felől, senki sem vár a kormánytól. A törvényhozásnak, a kormányzásnak és az igazgatásnak alig van ága, melynek valamelyik pontja ne érintené a nemzetiségi kérdést. Éppen ezért a tennivalók éppen olyan kimeríthetetlen sorozatot képeznek, mint a kölcsönös panaszok és sérelmek.

Kölcsönösnek mondtam, mert oláh, tót és szász polgártársaink tévednek, ha azt hiszik, hogy csak nekik van panaszuk és sérelmük. Nekünk is van. A különbség az, hogy a magyar állam szempontjából az ő panaszuk ellenünkben alaptalan, de a mi sérelmünk miattuk alapos.

Már pedig más alapon, mint a magyar állam szempontjából, ezt a kérdést sem feszegetni, sem dülőre vinni nem lehet. A legfőbb érdek az állami összérdek. Ha ez az érdek kiváltságot türne meg, akkor megtürné az elnyomatást is. De egyiket sem türvén, a jogegyenlőség lett az irányadó elv.

Nemzetközi és belügyi feladatát Magyarország csak az állami lét teljes benső egységével töltheti be. Szerencsétlenség, hogy egyházilag külön organizmusokra van szakadozva. Ezen már segíteni nem lehet és e téren keresnünk kell az egységet a lelkiismeret egyenlő szabadságában, a birói eljárás egyöntetűségében és a legfőbb felügyeleti jog azonos elvű gyakorlásában.

De egyéb hatáskörökre nézve állami egységünk alku-
nem ismer. Meg nem türhető semmi áron és semmi szín

alatt, hogy hazánkban egymástól elkülönített és egymással szemben álló politikai közigazgatási, kulturai és területi szervezetek képződjenek.

Ez a fejlődés feldarabolásra vezetne. Föderalisztikus irányzatok kapnának lábra az egész vonalon. A községi rugó helyhatósági törzsszé nőné ki magát. Egy-két emberöltő multán nyakig volnának abban a hinárban, mely Ausztriát mohó elnyeléssel fenyegeti.

Magyarország történelmi állásának konzekvenciái között vannak kötelességek és vannak jogok. A kötelességeket azért teljesítjük, hogy a jogokat gyakorolhassuk. Kötelességünk abból az ezredéves multból származik, melyet a magyar nemzet, mint államalkotó faj élt át. Jogunk arra való, hogy államalkotó fajtulajdonságunkat megoltalmazák minden külső és belső támadás ellen.

Számtani, ethikai és politikai bozonyosság, hogy a Kárpátok övezetében levő államnak csak a magyar faj adhat egységes jelleget. Ezt a helyzetet részünkre fajunk műveltségi, vagyoni és számbeli fölényre teremtette meg. Nem politikai véletlenség és muló esély játszott szerepet a helyzet ilyen alakulásánál. Itt az a világtörténelmi igazság nyomul előtérbe, hogy a keleti és nyugati szellem áramösszeütközésének a vészes helyén sem a rómaiak, sem a góthok, gepidák, dákók, sem a hunnok és avarok, sem a szlávok — hanem csak a magyarok voltak képesek őstermészetükben államfentartó ösztönükkel hullámgátakat emelni.

Akár itt kaptuk a másnyelvű fajokat, akár később vándoroltak be: tény, hogy szilárd államalakulás csak azóta létezik e helyen, mióta itt magyarok uralkodnak. Éppen ezért mi magyarok testben és lélekben össze vagyunk forradva e hazának multjával és jövődjével. Avval élünk, abban keressük dicsőségünket és abban találjuk fel nyugalmunkat és boldogságunkat. Nekünk az bölcsőnk, fészünk és sirunk.

Sok mindent lehet alku tárgyává tenni, de hazánk egységét soha. Az államegység a mi nemzeti létkérdésünk.

Ennélfogva a nemzetiségi kérdés kezelésének és megoldásának az államegység elve ad alapot és semmi más. Ehhez az alaphoz fűződjék a polgári jogegyenlőség gondolata úgy a törvényekben, mint az életben. A nemzetiségi kérdés a közélet fölaprózott részleteinek kérdése. Ezer meg ezer ága-boga van, s valamennyit egyaránt kell gondozni és ellenőrizni.

Harminc évnek megdöbbentő mulasztása vár orvoslásra. Politikánk ötletszerű volt e kényes ügyben. Gyarló engedékenységi és faltörő beszédek fogamat nélkül váltogatták egymást. Sem meg nem nyertük a megnyerhetőt, sem meg nem törtük a veszedelmest. Nem hogy a tervszerűségnek, de még az okos tapogatózásnak sincs e téren nyoma.

Annyi bizonyos, hogy a teljes és végleges megoldás kulcsa a magyar nemzeti hadsereg intézményében rejlik.

Uj népvándorlás.

(M. O. 21. sz. 1902. január 24.)

Románia törvényhozása előtt egy javaslat áll, mely a községek rendőr-szolgálati viszonyait tárgyalja. Nem arra tör ez a javaslat, hogy a rendőrség minél könnyebben hatalmába kerítse a lakosságot, hanem oltalmat és védelmet nyújt a benszülötteknek az idegenek ellen.

Irják, hogy ez a javaslat a székely-vándorlás ellen irányul. Bár úgy volna. Nekünk segítene Románia, ha rendszeres elvérzésünket megakadályozná. De nem úgy van. A székelység Románia egyik szerencséje. Ott a székely civilizátorius elem, miként Rómában volt a görög rabszolga. A legegyszerűbb székely favágó többet tud az erdő, szántó, rét, gyümölcsös megműveléséhez, mint a boér uraság ispánja, tisztartója, bérlője. Románia községeiben a székely-paraszt ha kell törvénytudó, ha kell báromorvos, ha kell helyszinelő, földmérő, becselő, nivelláló, vízlecsapoló. A székely Romániának Kulturvolkja.

A székely, amihez fog, ahhoz ért is. Már pedig mindenhez hozzáfog. Egy kicsit ács, egy kicsit kőfaragó, egy kicsit kerekas, egy kicsit asztalos minden székely. Megfödi a házat, megfoldja a csizmát, fölrakja a kemencét, megdagasztja a tésztát, patkót ver a lóra, eret vág az ökrön. Oláh háztartásban a székely-cseléd mindenés. Ma kocsis, holnap vadász, holnapután gépész, igen gyakran házi nevelő a kisasszonykák mellett. Ha a székely megpróbálná, talán zongorázni is tudna. Egy szóval a székely Romániának a németje.

Romániában szükség van a székelyre. Olcsó és értelmes munkát nem árulnak minden bokorban. Székelyek nélkül Románia forgalma nagyot apadna. Tehát nem lehető, hogy az idegenek ellen szóló törvényjavaslattal a székelyekre gondoltak volna. Ama javaslat az Oroszországból mind jobban és jobban kiszoruló zsidókra vonatkozik.

Szemtanui vagyunk egy népvándorlási tünetnek. Tudósaink próbálgatták meghatározni, hogy hányan lehetek a honfoglaló magyarok. Biztos adat nincs, Azonban körülbelül tudjuk, hogy negyvenezer harcosnál több nem igen lehetett. Ennek megfelelőleg a bevándorolt lélekszám aligha ütötte meg a háromszázezeret. Mégis világ-történelmi jelentősége volt a magyar honfoglalásnak.

Éppen ezért nem szabad kicsinyelni azt a népvándorlást, amely Oroszországból kiindult. Az orosz politika által mozgósított zsidók számereje kerek egymillió lélek. Tehát legalább háromszor annyi, mint a mennyi magyar egykor hazát foglalt. A b. Hirsch-féle délamerikai telepítés vezető-csatornát készített volt az orosz-zsidó népvándorlás számára. Mintegy harmincezerre megy azoknak a száma, akik ezen a csatornán Argentínába szivárogtak. Hivatalos aktákból tudom, hogy ama telepek sikerültek, virágoztak, rendkívüli belterjes gazdaságot folytatnak és nagy jólétnek örvendenek. De a csatorna bedugult; vagy talán eliszaposodott. Uj telepek nem létesülnek.

Oroszország azonban folyton-folyvást nyomja kifelé a maga zsidóit. Ezen nyomás következtében a népvándorlás egy pillanatig sem szünetel. Az áradat keletről nyugotra tart, mint minden népvándorlás, amit ismerünk. Csak a keresztes-háboruk alkalmával próbálták meg az ellenkező irányt, de az hajótörést szenvedett. Nyugot felé Galiciát és Romániát érinti közvetlenül az áradat. Galicia társadalmi uton védekezik, közepes sikerrel. A valamirevaló elem benne marad a rostájában. A rostaaljat szorítja a továbbvándorlásra. Románia közigazgatási és rendőri

uton védekezik. Óvintézkedéseit szigoruan végrehajtja. Nem liberáliskodik a nemzeti létkérdések rovására.

Mindezeknél fogva, úgy azok, kiket Romániába be nem fogad, mint azok, akik a galíciai rostából mint hasznavehetetlen giz-gaz kihullottak, hazánkba tölulnak. Mi pedig nem védekezünk sem társadalmi uton, sem hivatalból. Van ugyan papirostörvényünk, amiként van papirosbuzánk. De ez nem oltalom. Annyian jönnek be, ahányan akarnak és meg is települnek valamennyien. Egy ruthén-paptól részletes értesítést kaptam a minap. Eszerint Ungban, Beregben, Ugocsában, Zemplénben és Máramarosban ma már százhuszezer lengyelzsidó van.

De amerre nézünk, mindenütt feltűnően szaporodnak. Nincs statisztika erre vonatkozólag a kezeim között. Ám látom, amit látok. Besztercén, Deésen, Szilágysomlyón, Szatmáron, Kolozsváron állandó a panasz. Honnan jön, mit keres, miből él — senki sem kérdi. Tegnap még nem volt kaftános alak, ma már van egy-kettő, holnap tizenötön mutatkoznak. Miskolc telve van. Szolnok, Csongrád, Szentes, Szeged kövér helyeknek bizonyulnak a fészekrakásra. Mintha csak a Tisza hordaná őket, hogy legyen, ki az iszap termékenyséjét megrontsa. Még Zentát is ellepték fölös számmal.

Különös, hogy a keleti marhavész ellen nagy éberséggel óvjuk szarvasmarha-tenyésztésünket. Pedig ez csak gazdasági kérdés. Az orosz-lengyel-zsidók ellen azonban nem védelmezzük hazánk népeit, pedig ez is gazdasági kérdés és amellettk erkölcsi, nemzeti és kulturális kérdés is. Mindenki tudja, hogy ezek a bevándorlók fanatikusan ragaszkodnak szokásaikhoz. Dogmatikus érzések állapítják meg e szokásokat. Cselekvésüket, táplálkozásukat, világnézetüket, ruházódásukat a legmerevebb religió hagyományos törvényei szabályozzák. Lényükből térnének ki, ha földadnék életrendjük zárkózott merevségét. Lelki-üdvrösségük összenőtt a kaftánnal, a pájeszszel, a kóser-táplálékkal és sok más babonával. Életrendjüktől tehát

nem tágitanak, mert ez rájuk nézve az üdvösségről való lemondást jelentené.

Magyarország pedig százezzeivel helyezi el ezt a kulturára képtelen elemet. Elhelyezi a nép legsalsóbb rétegei között, mintha csak penészgombát rakna a boroshordókba. Mesterséggel sem lehetne jobban kieszelni, hogy miként rontassék meg a népanyag. A bevándorló seregnek az az előnye van népünk fölött, ami az élősdinek a növény fölött.

A fejlődő életviszonyok kereskedelmi tényezőket vegyítettek a mezőgazdaságba. Tanult földműves nem melőzheti üzemében a kereskedelmi ismeretet. De földnépünk kulturális állapota alantós. A mesterségéhez szükséges kereskedelmi tudást merőben nélkülözi. Mivel pedig a földművelésnek kereskedelmi ága is van: ennél fogva ezt az ágat az a bevándorló ragadja magához, akinek életösztöneit a századok kereskedelmi irányban fejlesztették. Ellenállásra még csak nem is gondolhat a mi parasztunk. Minden lépésében ki van szolgáltatva a fejlettebb erőnek.

Ezek a bevándorlók mindenütt egyformák. A megtelepültek olyanok, mint a jövevények. Foglalkozásuk: pénzuzsora, áruuzsora, korcsmauzsora. Amikor szükséges, csalnak, hamisítanak, orgazdaságot folytatnak. Szokásainkhoz nem alkalmazkodnak, erkölcsainkkal nem törődnek, nyelvünket nem beszélik, a nemzet testébe be nem olvadnak. Ez egy rossz és kártékony fajzat, amelynek tömegeit sem elbirni, sem fölemészteni képesek nem vagyunk. Kész és nagy veszedelem hazánkra nézve ez a bevándorlás.

Románia kormánya fölismerte a veszélyt és alaposan védekezik ellene. A mi vezéreink el vannak telve közösügyes és liberális bölcsességgel és nem gondolnak hazájuk védelmére.

A német mozgalom.

(M. O. 130. sz. 1902. június 1.)

Jó tíz éve már, hogy a magyar közvéleményt figyelmeztetni kívántam Paul Dehn-nek »Deutschland nach Osten« című művére. Figyelmeztetésem kárba veszett. Azóta megjelentek a következő művek: »Deutschland und die Orientfahrten«; »Deutschland und der Orient, Zur deutsch-oesterreichisch-ungarischen Zollannäherung, Das oesterreichisch-ungarische Handelsbündniss, Deutschland und Serbien, Deutschland, und Rumänien, Deutschland und Bulgarien, Deutschland und Griechenland, Die europäische Konkurrenz im Orient«.

Pár év előtt *Hangai Oktáv*, a kolozsvári egyetem tanára adott ki egy füzetet a nagynémet törekvésekről. Ez már nem figyelmeztetés volt, hanem riadó. A nagynémet mozgalom számai vannak csoportosítva ebben a füzetben. Megismerkedünk az egy célra törekvő egyesületek dolgaival. Látjuk benne, hogy a mozgalom hullámverése miként csap át hazánk határain. Olvassuk, hogy milyen óriási nagy a tagok száma, hogy mely területeket vonták be működési körükbe, hogy milyen jelentékeny összegekkel rendelkeznek és hogy milyen bőkezűek az erdélyi szászok irányában.

Azonban a riadó is csak a papíron maradt. A kormány nem látta meg a mozgalom árját. Pedig sokan látták azt. A terjedés lassu, de biztos és következetes volt. Nem lepett el egyszerre mindent, hanem csak az alantabb fekvő szintájakat, miként a föld árja szokta. Tócsák keletkeztek itt is, ott is. Ezek nőttek valamely titkos erő

következtében. A nagynémet eszme tüzhelyről-tüzhelyre terjedt; aztán utcáról-utára.

A mozgalom számai a Bánátból elvisznek az erdélyi szászok közé és onnan Németország egyesületeihez. Az erdélyi szász gimnázista a német egyetemekre megy és ott készül theológiára, bölcsészetre, természettudományokra. A szász egyházközségek német egyetemekről kapják papjaikat és a szász gimnáziumok, reáliskolák, tanítóképezdék, felsőbb leányiskolák, földművesiskolák, ipariskolák, kereskedelmi iskolák szintén a német egyetemekről kapják tanáraikat.

Ezek a papok és tanárok már a középiskolákban megteltek nagynémet ábrándokkal. Álmaikat megvalósítva látják a német egyetemeken, ahol minden német körülöttek és ahol a német világhatalom szivárványának ragyogó színeiben még fokozódik képzelődésük. Mint álmodozók mennek ki Erdélyből és mint misszionáriusok térnek vissza.

Igy gyurták át harminc év alatt a szászokat nagynémetekké. Ez a munka meglehetősen be van fejezve. Könnyen ment, ellenőrzés nélkül, akadálytalanul, büntetlenül. Egész vidékek érzelmvilágát kiszakítani a haza testéből — ez nálunk szabad. Mikor a szászoknál nem volt többé szükség fokozott munkára, akkor a szász misszionáriusok a Bánátra vetették magukat. *Herczeg Ferenc* megfigyelte a procedurát és le is irta. Nem hibáztatom, hogy figyelmeztetésével mostanig késett. Ha évek előtt, a mozgalom kezdetén irt volna: az irányadók lekicsinyelték volna aggodalmait. És elébe tárták volna a bánáti svábok kipróbált hazafiságát.

A szász agitáció a Bánátban sikert aratott. Szemünkkel látjuk, hogy egy nagy és gazdag vidék érzelmvilága miként szakad el a magyar hazától. A béke megbomlott. A svábok hazafias megbízhatósága veszélyes mértékben ingadozik. Erélyes és öntudatos beavatkozás nélkül ott is kisiklik a talaj a magyar nemzeti politika talpa alól.

Sorvasztó szél fuj Pozsony, Sopron, Vas vármegyék felől is. Itt is megindult az agitáció. A viszonyok természetes erejével megindult magyarosodás nemcsak megál-

lott, de kezd visszafejlődni. Miként a Bánátban, úgy itt is megfogant a pángermán csira. Egész hálózata a német nyelvű lapoknak ápolja ezt a csirát itt is, ott is. Néhányat e lapok közül olvasok.

A nép nyelvén, a nép felfogásához mérten vannak írva. Nem a francia forradalom utszéli hulladékait találják fel ezek a lapok nagykongásu, de mindenképpen üres frázisokban, miként a magyar nyelvű néplapok szokták; hanem fölkeresik a nép ügyét-baját a községben, a tanyán, a tűzhelynél, a szántóföldön, a pajtában, az adóügyeknél, a jegyzői irodákban, a bélyegilletékeknél. Kitanítják a közigazgatás visszaéléseire. Elefánttá fújják a hatósági botlások bolháját és szembe állítják Nagynémetország tökéletességeit.

Állandóan élesztik a német fajszeretetet és következetesen csöpögtetik a nép lelkébe a gyűlöletet a magyarok iránt. Ezek a lapok telve vannak a német erő és a magyar gyöngeség, a német dicsőség és a magyar gyalázat, a német becsület és a magyar gabszág, a német tudomány és a magyar tudatlanság, a német gazdagság és a magyar szegénység hireivel. Céljukra mindent fölhasználnak. Egy-egy bűnesetet általánosítanak a magyar faj rovására. Ha nincs esemény, írnak hazugságot, csak hogy nevünket, tisztességünket, hírünket bemocskolhassák. Olvasva e lapokat: meggyőződössé válik az a hit, hogy a magyar faj durva, műveletlen, brutális, karakterében alávaló, törekvéseiben önző, üzletében csalfa és mindenképpen hitvány, cudar, becsstelen.

Vegyük ehhez a német politikai irodalom irányzatosságát.

Olvassuk el Dehn-nek fönnebb idézett műveit. Ez nem magániró. Minden sorából kiri a hivatalos megbízott. Adatai, összeköttetései bizonyítják, hogy küldetésben járt nálunk és a Balkánon. A magyar olvasó megdöbben, hogy a német gazdasági és politikai térfoglalás lehetőségei és módozatai milyen kórbonctani részletességgel vannak e művekben megjelölve a német iparosok, kereskedők, mérnökök és politikusok számára.

Aztán olvassuk el a Treitschke »Politik« című művét. Ez a tudós a Hohenzollern-dinasztia hivatalos történetírója volt. Érdemes elolvasni a hazánkról írott fejezetét. Annyival érdekesebb, mert ezeket a nézeteket ő a berlini egyetem katedrájáról hirdette, s hogy a nyilvánosság annál nagyobb legyen, ki is nyomatta. Még érdekesebb elolvasni azt, amit a Habsburgokról gőgös megvetéssel ír. Szerinte a Habsburgok birodalmának fel kell osztani, már csak azért is, mert a haszonleső Habsburgok többé már nem uralkodásra termett nemzetség.

A tendencia napnál világosabb. A német világhatalomnak vásik a foga a Duna egész völgyére. Lábát megvetette egész Romániában Károly király alatt. Megvetette a lábát Ausztriában is a »Los von Rom« politika által. Rendszeresen készül Magyarországot is a sarkaiból kiemelni. Gazdaságilag nyílt ellenségünk. Politikai téren erkölcsi és vagyoni fegyverekkel istápolja már régóta a századok teuton szenvedélyeit, s ujabban a magyar érzésű németjeink között is megcsinálta a veszélyes propagandát.

Vegyük ehhez, hogy hazánkban minden kalapot viselő nő és minden kabátban járó férfi beszél németül. Hadseregünk nyelve német. A Zsögöd Benő szavait használva, »karcsu derekunkon a német civilizáció miderét« viseljük. Törvényalkotásunkban »a mi szellemi édes anyánk a német legisláció.« Magyarországnak »voltaképpen a németek a törvényhozói.« Vegyük ehhez Budapestet, melynek kirakataiban német könyvet árulnak, utcáin németül beszélnek, éjfélutáni művészete német, egész serege a német hirlapoknak jelenik meg. Az ország középiskoláiban kötelező tantárgy a német.

Mit jelent mindez, ha nem azt, hogy rohanva haladunk a végveszély felé? Nemzetölő karjait kinyújtotta felénk a német világhatalom polipja. Mi pedig védekezés helyett türjük nyakunkon a német hadi intézményt, a német iskolák nagy számát, a német propagandát és gyermekeinket a német szó megtanulására kényszerítjük, hogy megkönnyítsük a német érdekek előnyomulását, térfoglalását és előkészítsük a talajt a nagynémet hódításra.

Van-e párja a történelemben ilyen öngyilkosságnak?

Croaticae res.

(M. O. 167. sz. 1902. július 15.)

Fel-felüti fejét a horvát kiegyezés, miként a quarnerói cápa s aztán megint alábukkan. Eközben megint elnyel egy darabot abból a sovány barátságból, amely ezt a testvérországot Magyarországhoz köti. Olyanformán vagyunk itt is, mint Ausztriával. Minél több kiegyezés: annál több gyűlölködés.

Csakhogya Ausztria egyszer-másszor alaposan belebotlott érdekeinkbe. Rendszeresen markolászott a zsebünkben és turkált a jogainkban. Nem tud megnyugodni abban, hogy a törvényeknél fogva, a királyi esküknél fogva, a kard jogánál fogva is régibb, egységesebb, hivatásosabb állam vagyunk, mint ő. Itt tehát a gyűlölködésnek magva van. Százados tapasztalatok keserőségei mérgesítették el ezt a viszonyt.

De Horvátország vajjon mit akar? Érdekeit mikor bántotta Magyarország? Vagyonához mikor nyult? Valóságos érzületében mikor háborgatta? Nagy fiait börtönbe mikor vetette? Tábornokait mikor akasztatta föl?

Mikor arra gondolok, hogy Horvátország a magyar szent korona kiegészítő része: fájdalmas érzés száll meg hazánk jóhiszemű önámitása fölött. Olyasmivel biztatjuk magunkat, amit régen elvesztettünk. Horvátország immár nem tartozik hozzánk.

A horvát pénzügyeket Magyarország adminisztrálja; a közlekedésügyet szintén; a honvédelmet nemkülönben. A magyar képviselőházban negyven horvát képviselő és egy horvát miniszter ül. A bánt a magyar király nevezi

ki a magyar miniszterelnök ellenjegyzése, tehát ajánlata mellett. Mindez jelentékeny kapcsot képez Horvátország és Magyarország között. Ehhez járul, hogy Horvátország úgy Ausztriával, mint a vámkülfölddel szemben csak mint a magyar korona alkatrésze szerepel. A kapocs különös erősségét képezi, hogy horvát állampolgárság nem létezik. A nemzetközi érintkezésben a horvátországi lakost magyar állampolgárnak lajstromozzák.

Mindazonáltal Horvátország nem tartozik hozzánk. Érzelmi közösséget nem hozott létre sem a pénzügyi igazgatás, sem a pósta, sem a vasút, sem a honvédség. Sőt a mi közösség az érzelmekben harminc-negyven év előtt még mutatkozott, az is alaposan megsemmisült. Még az egyházi élet terén sincs közösség. Pedig a római egyházban sok a szolidaritási elem. De a horvát kath. egyház olyan természetű önkormányzatot vivott ki a liturgia terén, amilyent a magyar kath. egyház még remélni sem merészkedik. A horvát kath. egyház nemzeti egyházzá alakult át. A magyar megmaradt latinnak. A horvát iskola szintén nemzeti a legalsó foktól a legfelső fokig. A magyar iskola vegyes. Korcs, miként azok az idéetlen lények, melyeknek nagyobb része immár megsemmisült, mert nem volt határozott jellegük és emiatt nem volt sem ellenálló, sem hódító képességük.

Köztünk és Horvátország között a lelki távolság olyan nagy, hogy mi sokkal inkább vagyunk osztrákok, mint amennyire a horvátok magyarok. Mert Ausztria két nagy attrakcióval nehezedik ránk. Először a német nyelvvel, melyet minden kabátos ember beszél nálunk. Iskoláinkban kötelező a német nyelv-tanulás. Közös intézményeink kizárólag németek. Zsidóságunk egy része német hirlapokat tart fenn.

A második nagy attrakció a pénz, a kereskedelem és az osztrák ipar. Ezen a téren állandó hatásokkal küzdünk. Pénzügyeink jelentékeny része osztrák pénzzel dolgozik. Hitelforrásunk legfőbb kutfeje Ausztria. Kereskedelmünk bécsi, trieszti, brünni összeköttetéseket ápol.

A csehországi nagyipart mi fogyasztjuk. Viszont Ausztria veszi át nyerstermelésünk fölöslegét. Ez a forgalom pénzben és áruban megüti a négymilliárd koronát.

Ilyen óriási forgalom vajjon hány kötést feltételez? Hány levélváltást, hány alkut, hány megegyezést, hány fölbontást, hány lebonyolítást? Ez a levélváltás, ez az alku, ez a megegyezés, kötés, fölbontás, lebonyolítás kizárólag mind német nyelven történik. Mikor Ausztria mint eladó szerepel, akkor mint *hitelező* jelenik meg; mikor pedig mi vagyunk az eladók, akkor ő a *vásárló* fél. Tehát mindkét esetben övé a fölény. Hatása mindkét esetben veszélyes, mert osztrákosító.

Ezzel szemben minő érintkezésük van Horvátországgal? Mi olvassuk az osztrák lapokat. Olvassa-e Horvátország a magyar lapokat? Kölcsönöz-e tőlünk pénzt? Vásárol-e magyar iparcikkeket? Adunk-e el neki nyerstermékkeket? Tanítja-e iskoláiban a magyar nyelvet? Táplálkozik-e a magyar kultúra emelőin? Akként iskolázzák-e a horvát ifjút, hogy magyar állampolgári érzések keletkezzenek kedélyvilágában?

Ne ámítsuk magunkat! Horvátország semminemű lelki közösséget velünk nem érez. Az a történelmi öntudat, mely Magyarországhoz fűzhetné, mesterségesen van kiölve a horvát népből. Németül meg lehet élni Horvátország bármely részében. A tenger melléken olaszul is lehet érintkezni. De egyetlen pontja sincs Horvátországnak, ahol magyar nyelven egy darab kenyérhez, vagy egy pohár vízhez juthatnánk.

A posta és távirtda Horvátországban is magyar intézmény. De csak a papíron. A valóság az, hogy az egész horvát területen egyetlen posta- vagy távirtdahivatalnok nem található, aki magyarul tudna.

A Magyar-horvát hajózási társaság részben legalább szintén magyar intézmény. Hiszen jelentékeny évi segílyt s ezáltal jelentékeny kereskedelmi egyedáruságot kap a magyar államtól. Első osztályu utasainak jó felerésze Abbázia felé, Cirkvenica és Novi felé, Lussinipiccolo és Ragusa

felé magyar. Ennek dacára még csak eszébe sem jut a társaságnak, hogy egy magyarul tudó alkalmazottat tartson, hogy egy liternyi magyar származásu bort, egy szemernyi magyar sört árusítson. Az egész vállalatban csak ez a felírás emlékeztet magyar vonatkozásra, hogy »köpködni tolos«.

Még Fiumében is . . . kérem, Fiumében! Magyarországy gyöngyében, a magyar milliommoknak ebben az emésztő kráterében a vendéglők három nyelvű hivatalos rendőri bejelentő lapokat tesznek a tulnyomó részben magyar utasok elé. Ez a három nyelv: az olasz, a horvát és a német! Magyarország egyik városában a rendőrségnek nincs tudomása arról, hogy Magyarországon van. És ugyancsak Fiumében a nagy trafik bérlője, valamint a dohánykülönlegességek bérlője is beszél olaszul, németül, horvátul; de magyarul egy árva szót sem tudnak a magyar állam ezen üzleteiben.

Hol rejlik tehát a baj? Világos, hogy abban a tervszerűtlenségben, mely nemzeti politikánkat lépten-nyomon jellemzi. Nem tudunk és nem merünk magyarok lenni. Hódítás helyett folyton-folyvást hátrálunk. Horvátországot merőben elvesztettük és határtalan áldozataink dacára még Fiumét sem tudtuk megnyerni.

A máramarosi ügy.

(M. O 180. sz. 1902 július 30.)

Bírósági ítéletekkel foglalkozni nem szokásom. Csalhatatlannak nem tekintem ugyan a bírót; de ha ítéletei hirlapi vitáknak céltáblái lennének: akkor a birói tekintélynek hamarosan jóéjszakát mondhatnánk. Ez pedig nem csekély igazságszolgáltatási baj lenne; mert a birói *tekintélynek*, az ítéletek erkölcsi súlyára nézve, van legalább is annyi fontossága, mint a birói *szaktudásnak*.

Elvből tartózkodom tehát a bírósági ítéletek hirlapi szellőztetésétől. Azonban a kivételes helyzetek kivételes eljárásra utalnak. Kivételessé teszi pedig a helyzetet a Felvidéken tartózkodó lengyel zsidók iparszerűleg üzött uzsorája.

Visszatérek ennélfogva a debreceni kir. ítélőtáblának tegnapelőtt fölemlített ítéletére. Annak okából, hogy az is megértsen, aki nem olvasta megelőző közlésemet, megismétlem az eset leírását.

I-ső stádium. Davidovits Dávid középapsai lakos ellen a kir. ügyész nyolcvannyolc uzsoravétség miatt vádat emelt a máramarosszigeti kir. törvényszéknél.

II-dik stádium. A máramarosszigeti törvényszék a Davidovits ellen indított eljárást megszünteti, »mivel a sértettek a kamatok nagyságára nézve saját vallomásukon kívül egyéb bizonyítékot nem szolgáltathatnak.«

III-dik stádium. A debreceni kir. ítélőtábla *ugyanazon esetek* miatt, *ugyanazon periratok* alapján vád alá

helyezi Davidovitsot, mert az esetek nagy számával látja igazoltnak az uzsoráskodás üzletszerű fenforgását és a sértettek tulkárosodását.

IV-dik stádium. Most már — ugyanazon periratokból — a máramarosi kir. törvényszék is igazoltnak látja az uzsoráskodás üzletszerű fenforgását és Davidovits Dávidot, hatvanhárom névszerint felsorolt egyén kárára elkövetett uzsoravétség miatt — mivel fölhasználta az illetők tapasztalatlanságát és szorultságát s anyagi romlásukat idézte elő — megbünteti másfélévi fogságra, hatezer korona pénzbüntetésre és három évi hivatalvesztésre.

V-dik stádium. A debreceni kir. ítélőtábla megsemmisíti a kir. törvényszék ítéletét; Davidovitsot *fölmenti* úgy az uzsoravétségek vádja, mint a kiszabott büntetések alól.

Egyéb részletet nem tudok. Ezek az igazságszolgáltatási esetek július 23-án láttak először napvilágot. Tehát hatodnap előtt. Másodszor közöltettek július hó 26-án. Tehát harmadnap előtt. Ugy a kir. tábla, mint a kir. törvényszék, valamint az igazságügyi kormány július 24-én már tudták, hogy az eset alapját képezi a legnyilvánosabb megdöbbenésnek. Azonban nem gondoskodtak sem cáfolatról, sem fölvilágosításról. A felhozott eset tehát való.

Kivételessé teszi a helyzetet az a rémes fosztogatás, melyet a Galiciából és Oroszországból beszállingózott lengyelzsidók a Felvidék néhány vármegyéjében üznek, iparszerűen folytatván a pénz-, áru-, napszám-, korcsma-, felesmarha-, lakbér- és földuzsorát. Ez a fosztogatás oly nagy méreteket öltött, és olyan elemi csapás módjára pusztította a benszülött népet, hogy a kormány kénytelen volt a kizsartolt nép oltalmazása és lábraállítása szempontjából rendkívüli eszközökhöz nyulni.

Igy jött létre a felvidéki kirendeltség azzal a hatáskörrel, hogy olcsó legelőt szerezzen a népnek,

fajmarhákat oszszon ki részletfizetésre, gondoskodjék a fajtisztaság fenntartásáról, hitelszövetkezeteket állítson, áruszövetkezeteket hozzon létre és általában emelje a nép erkölcsi szintjét és eszközölje vagyoni boldogulását az önszegély fölélesztése és kulturális behatások által. A kirendeltség immár ötödik éve működik.

Ez a működés egyfelől megnyitotta a nép boldogulásának legtermészetesebb és legbiztosabb útját, másfelől nyilvánvalóvá tette a megelőző közigazgatásnak azon megdöbbenő hanyagságát és lelkiismeretlenségét, melynek következménye a néppusztulásban jutott kifejezésre.

Ez idők szerint nem tudom, miben áll a kirendeltség működése. De föltehető volt, hogy a megindított akció természetes hatása arra a vidékre is kiterjed, ahol a kirendeltség még nem működik. Különösen föltehető volt, hogy az iparszerűleg üzött uzsorának gátat emel az igazságszolgáltatás és hogy a közigazgatás az »Egán alkalmatlankodó intervenciója« nélkül is fölismer feladataiból legalább annyit, hogy ne üldözze a népet.

Egyik föltevés sem vált be.

Az igazságszolgáltatás fényessége Debrecenből és Máramaros-Szigetről sugárzik elénk. Biz az, lidércfény. Nem világít, sőt vakít; nem melegít, de perzsel.

Magyarázza meg a m.-szigeti törvényszék, hogy ugyanazon esetekben, ugyanazon periratokból miként lehetett az első alkalommal bizonyítékokat nem találni és miként lehetett a második alkalommal, de megint csak ugyanazon esetekben és ugyanazon periratokban a bizonyítékot, ugy *megtalálni*, hogy másfél évi fogsággal és hatezer koronával sujtassék az, aki ellen nincs bizonyíték?

És magyarázza meg a debreceni kir. tábla, hogy miért mentette föl a büntetés alól azt az egyént, akit bűnösnek talált az uzsora üzletszerű folytatásában?

Rejtélyek előtt állunk és kérjük az igazságügyminister beavatkozását. Mert ezt a rejtélyt meg kell ám

oldani. A nyilvánosság levegője nem tűr el hasonló logikai bukfenceket. Vagy, vagy. Vagy bűnös Davidovits és ez esetben lakoljon; vagy nincs bizonyíték ellene és ez esetben ne tessék bíróilag kimondani, hogy tömegesen üzte az uzsorát.

Két bíróság áll ma a nyilvánosság ítélőszéke előtt. Az egyik azt mondta: Davidovits ellen *nincs* bizonyíték. Ennek dacára elítéli Davidovitsot másfélévi fogságra. A másik azt mondja: Davidovits ellen *van* bizonyíték és ennek dacára fölmenti Davidovitsot a büntetés alól.

A közigazgatás fényessége Máramarosvármegyéből sugárzik felénk. Ez is lidércfény. Az apsai jegyző azt hiszi, hogy az ő hivatása abból is kifosztani a népet, amit az uzsorás meghagyott. Leszedi a házakról az ajtót és az ablakot; kiveszi a fehérneműt a szapuló kádból, elhordja a koldustól az összekoldult lisztet, lehuzza az inget a koldusasszony testéről, elviteti a kéthetis borjut, hogy dögöljék meg étlen a községházánál s rugjon el a család életfenntartó tehene.

Igy szövetkezik Máramarosban a hatóság az uzsorással a nép kifosztására. Mivel ezt a farkasmunkát a jegyző követte el: figyelmessé teszem a belügyministert s mivel adóhátralékok ügyében követte el: figyelmessé teszem a pénzügyministert. Az agyonhallgatás nem használ. A sajtó némasága nem enyhíti az esetek brutalitását. A ministerek nem urai az országnak, hanem a közérdek gondozói és a törvény szolgái. A lengyelzsidóknak nem adhatjuk meg azt a kiváltságot, hogy tetszésük szerint pusztítsanak el nagy vidékeket. Máramarosmegyének sem adhatunk hatáskört arra, hogy a lengyelzsidókkal szálljon dicstelen versenyre a néppusztítás gonosz munkájában.

Már is érzékenykedő leveleket kaptam a zsidó válásu magyarok hazafiságáról és azon hibámról, hogy felszólaltam a népfosztogatás miatt. Meguntam a leplezett szolidaritásnak ezt a beteges érzékenységet. Ön-

magamat vetném meg gyávaságom miatt, ha szemet hunynék egy nagyvidék csapása előtt azért, mivel ott a népsanyargatók jelentékeny része mózeshitű. Ez nem tőlem függő állapot. Mit tehetek arról, hogy ezek a paraziták véletlenül zsidók? Ne tessék a becsületes zsidónak magát azokkal azonosítani. Én nem azonosítom magam kálvinista valláson levő bűnösökkel. Igenis, üldözöm az uzsorát, a magyarul tudni nem akaró, a mások munkáján hizó, keresztény erkölcsöket lábbal taposó idegen szellemű, fortélyból, csalásból, hamisításból élő, embertársaink elszegényítésére, kifosztására, nyomorba döntésére törekvő parazitát. Üldözném, ha keresztény volna is. Üldözöm, habár zsidó is. Amiként üldözni kell a rablót, a zshiványt, a gyilkost, a tolvajt és egyéb gazembert.

Zászlósértések.

(M. O. 209. sz. 1902 szeptember 3.)

Ujabb zászlóügyről ad tegnap hirt a *Magyarország*. Vajjon, hányadikról? Hányadikról, csak két hét óta?

Az esetet nem ismétlem. Kevés különbséggel, egyforma valamennyi. Ebben a cudarságban nem találékonyság az emberek. Nincs érzékük a változatosság iránt. Egyik ügy olyan mint a másik. Mintha mindig majmok csinálnák.

Mikor gyógyulnak ki szász, oláh és tót honfitársaink és horvát testvéreink ebből a komisz betegségből? Nem veszik észre, hogy olyan ez a betegség, mint a rüh: csak alantos és elhanyagolt szervezetben él. Arra nincsen eset, hogy jónevelésű ember valaha zászlósértésre adta volna magát. Ez mindig és mindenütt alacsony rüpok munka volt.

Még nyílt csatában, nagy háboruk alkalmával sem mocskolnak zászlót. Pedig a vérszagban nagy lobbot vet a szenvedély. A zászlót még sem bántja az ellenség. Elveszi, ha tudja; de be nem mocskolja. Ellenkezőleg. Megbecsüli az ellenség zászlóját, elteszi muzeumokba, mint a vitézségnek zálogát és mint a katonai becsületnek jelvényét.

Vége-hossza nem volt a Szent-Istvánnapi zászlósértéseknek. Aminthogy nincs vége-hossza ellenségeink alattomos hitványságának. Mert súlyos ethikai ítélet alá esnek a nyílt zászlósértés is. De enyhitené az ítéletet az a bátorság, amelylyel a tettes a felelősség szeme közé nézett. Ám, ezek a zászlósértések a tolvajok órájában követtet-

nek el. Tehát titokban. Mikor a csirkefogó működik. Az éjszaka leple alatt. Gyáván.

Ez a titkos garázdaság inkább a szorosan vett Magyarország területén üzetik. A testvérországban nyílt sértést is követnek el. Mert a testvérország pimaszai elnézésre számítanak. A pap nem feddi meg a tettest, sőt alighanem biztatja. A rendőr nem veszi szigoruan. A bíróság is lanyha. A horvát hatóságok megtanulták a magyar Bukottól, hogy a magyar zászló nem egyéb, mint vörös, fehér, zöld színű szövetekből összevarrott kelmedarab. Talán ágytakaró. Talán még az sem. Inkább rongy. Ki fog nagy dolgot csinálni, ha összetépik és bemocskolják azt, ami ugyis csak rongy? Szemétre vele!

Emlékezetem szerint kormányaink soha sem vették zászlónk megsértését azzal a nemes és eltökélt komolysággal, amelylyel önérzetes férfi szokta venni a becsületén ejtett sérelmet.

Pedig a zászló: az mi vagyunk, együttvéve a haza és nemzet egyetemlegesen. Mi vagyunk együtt a multunkkal, a jelenünkkel, a jövődönkkel. Minden hagyománya az ősöknek, minden vigasza az időeknek, minden létjoga az utódoknak ahhoz a zászlóhoz van forradva. Addig élünk, a míg az a zászló leng. Mikor megszűnt az a zászló: akkor megszűnt a magyar haza és a magyar nemzet történelmi folytatása. A zászló pólája a nemzetnek, mikor születik; becsületjelvénye, amíg él: szemfedője, ha meghalt. Semmi sem értékesebb a világi életben, mint a nemzeti zászló. Foglalatja ez, a nemzet alkotmányának, közjogi állásának, fenségének, hatalmának, akaratának, dicsőségének, büszkeségének.

Kormányaink mellőzték ezt a felfogást. Pedig minden civilizált nemzet így fogja fel a zászló mivoltát. De kormányaink nem vették annyiba a zászlót, mint a mennyibe veszi egy önérzetes férfi a becsületét. A férfi, ha becsületét támadják: kardot, pisztolyt fog; olykor bottal és ököllel vesz magának elégtételt; máskor a bírósághoz fo-

lyamodik. A legtöbbször, a legtöbb férfi kiteszi a bőrét, hogy bebizonyítsa becsületének magas értékét.

Mit tettek kormányaink? Hagyták a dolgot mentére. A kir. járásbiróságnál gyakornokoskodó tisztí aljegyző majd eligazítja saját hatáskörében a megsértett nemzeti becsület ügyét. A vizsgálatnak rendszerint nem volt fogantja. Az ismeretlen tettes maradt a homályban. Ha megtalálták a tettest: úgy lakolt, mintha a szomszédjának a harapós kutyáját ütötte volna le. Igenis. Zászlónk nem részesül több védelemben, mint a kuvaszkutya. A malac már értékesebb.

Ha a büntetőtörvény hiányos: miért nem javítottak rajta? Hiszen gyárilag készül a törvény. Annyi a paragrafus, mint a gaz. Egy még elfért volna a törvénytárban. Sulyos és kegyetlen büntetést kell a zászlósértőre kiszabni. Aztán meg kell tudni fogni a tettest. Aztán alaposan végre kell rajta hajtani a büntetést. Hadd emlegesse meg a hetvenhetedik unokája is, hogy őse eszeveszett bolond volt és meg merészelte sérteni a magyar haza és a magyar nemzet zászlóját.

Horvát testvéreink sem tudnak arról, hogy a magyar zászló szentség. Aki sértő szándékkal hozzá nyul: szentségtörő. Hát réges régen meg kellett volna őket erre tanítani. És itt ne tessék azt emlegetni, hogy övék a judikátum. Ám legyen az övék. De a magyar zászlóról, annak védelméről a magyar törvényhozás gondoskodik. Azt a kegyetlen és szigorú törvényszakaszt, amelyről fennebb irtam, jogunk lett volna Horvátországra is kiterjeszteni. Ekkor aztán, szeretném látni, miként kerül ki a tettes a megtorlást.

Talán nem találják meg a horvát hatóságok a tettest? Vagy talán, megtalálás esetén, enyhe büntetést mér a horvát bíróság? Nem oda Buda! Ha ők nem találják meg: hát majd megkeresi a magyar hatalom és ha nem büntetik meg: hát lehet arról is tenni. — Mit?

Ezt a kérdést nem olyan ember intézi hozzám, aki élni tud a hatalommal. A rendcsinálásnak sokféle módja

van. Az eset mivoltától függ, hogy melyik mód alkalmaztassék. A testvérországgal könnyű megértetni, hogy ki a legény a csárdában. Az autonomia nem arra való, hogy általa sarkaiból forgattassék ki a magyar szent korona hatalma. Horvátország a magyar koronának alárendelt ország. Tehát engedelmességgel tartozik. Rászorítani az engedelmességre és megfenyíteni az engedetlenkedőt: olyan eljárás, mely a népek életében már gyakran volt foganatosítva. Elkergetni a hűtelen báni kormányt és függeszteni az autonómiát: egyetlen tollvonásba kerül.

Ebből világos, hogy a zászlósértéseknek hamarosan véget lehetne vetni, ha a kormány szigoruan értékelné azt az önállást, melyet a nemzeti becsület védelmében elfoglalnia kell.

A békanyál.

(M. O. 301. sz. 1902. december 19.)

A Kronstädter Zeitung szerkesztőjét, Schroff Hermann urat fegyveres fogházőrök kísérték tegnap a m.-vásárhelyi törvényszék tárgyalási termébe, ahol is a bizonyítási eljárás befejezése, a vád- és védbeszéd meghallgatása után az esküdszék vétkesnek nyilvánította ökigylemét.

Schroff Hermann úr egymásután hétszer botlott belé a magyar büntető törvénykönyv tilalomfájába. Öt ízben izgatást követett el a magyar nemzet ellen, két ízben »bűntevők feldicsérésének« vétségébe esett. A bíróság erre a halmozatra tekintettel volt, midőn Schrott Hermann urat egy évi államfogházra és ötezer korona pénzbüntetésre ítélte.

A pénzbüntetés a lap kauciójának, esetleg a kiadónak terhére esik s ha nem volna behajtható, a Schrott úr tartózkodása a fogságban egy félévvel megnyújtatik.

Lázár Miklós gróf kir. ügyész ítéletileg kérte azt is kimondatni, hogy vádlott a büntetés kiállása után jelentkezék a brassói rendőrségnél az országból való kitoloncoltatása céljából. Ezt azonban a bíróság mellőzte. A Lázár gróf föllépései mindig arról tanuskodnak, hogy hivatását nem veszi félvállról. Kötelességei közé számítja a hazaszeretetet. Hazánk jogrendjét odaadással oltalmazza. Lelkében él valami, amit a nemzeti igazságok szenvedélyének lehetne nevezni.

Enélkül a magasztos szenvedély nélkül nem festhette volna meg olyan megragadó vonásokkal a Schroff

Hermann úr közpályájának képét, hogy beszéde után senki sem kételkedett a szigorú ítéletben. Lázár gróf nem szereti a hézagokat. Az egész embert veszi maga elé és megvizsgálja tetőtől-talpig. Tudja, hogy az érzelmeknek folytonossága és ezzel együtt a tetteknek láncolata van. Gyökérszálakkal nemcsak a kulturnövény bír, hanem a dudva is. Ezek a bűnös izgatók nem az égből hullanak alá. Mindeniknek van múltja, fejlődése, összeköttetése, iskolája, cimborasága.

Schroff Hermann urról kiderítette az ügyész, hogy tolonc-formációban került hazánkba germán harcosnak. Romániából kiutasították azon piszkolódások miatt, amelyekkel Ferenc József magyar királyt illette. Nálunk ez a tolonc a zöld-szász agitáció élére állott. A *loyális* szászok elfogadták vezéremberüknek. Annak a Kronstädter Zeitungnak lett a szerkesztője ez a kiutasított, amelynek egyik felügyelője Korodi Lutz, a magyar képviselőház tagja.

Schroff Hermann úr úgy viselkedett a bíróság előtt, mint a többi. Tagadott, hazudott, alázatoskodott. A magyarok igaz barátjának vallotta magát és a magyar haza hű fiának. Idézi a *Szózat* törvényeit s ha szabad volna énekelni az esküdtszék előtt, eldalolta volna a »Mégis huncut a német«-et. Ez a szájhős. Mikor felelősségre kerül, megtagadja véleményét. Meggyőződése csak addig áll fenn, amíg kérdőre nem vonják. Hitéhez nem tud hű lenni a bírák előtt. Ócsáról, köpköd, rugdalózik a szerkesztőség falai között, de ha megfogják a fülét, jajgat, rimánkodik, bocsánatot kér, csuszik a földön és nyalja azt a mocskot, amit nemzetünkre fecscentett.

A hitvány embernek ezt az utálatos vonaglását ismételte meg Schroff Hermann úr. Ez a szász hős. Ismételte. Mert *férfit* még nem láttunk közülök a bíróság előtt. Aki férfiszámba megy a szászok között, azt Bausznernek hívják, vagy Thalmannak, vagy Pildnernek. A névsor hosszú volna és becsületes. Tiszteletre méltó

sorozata a tanult, értelmes, hasznos polgároknak. Hármat emeltem ki. De sok van.

Mert a szász faj jó, derék, munkás, szelid, takarékos elem. Fogékony a művelődésre, szereti földjét, házát, barmát, műhelyét. Ingyen választ és józan állapotban. Községében rendet tart. Népiskolája mintaszerű, temploma népes, temetője árnyas, virágos kert. Hagymányaihoz ragaszkodik, kötelességeit teljesíti, nem pörlekedő, nem tolvaj, nem csaló.

Azonban a felszinen uszók egyrészének fejébe ment az Alldeutscher Verband. Valami ostoba bismarckizmus szállotta meg az agyvelejüket. Germaniásdit játszanak. Az a rudon ülő légy jut róluk eszembe, amely azt hitte magáról, hogy ő viszi a kocsit. Németország keleti őrszemének tekintik magukat. A pángermán eszme nagy áramlásában felujtják Phaedrusrnak azt a lóhulladékát, mely a narancsok között uszva, kérkedőleg kiabált: »nos poma natamus.«

Pedig nem narancsok. Nem is álmodozók. Még csak nem is révedezők. Hanem igen közönséges, mindennapi ügyvédek, tanárok, papok, alantas politikai szintájjal, hétköznapi tehetséggel, korlátolt látkörrel. Még szenvedélyük sincs. Ha ez volna, ha lángolna a vérük és viharzó haragjuk vulkánikus erejével rontanának a magyarokra: enyhébben ítélnének meg eljárásukat, mert mint minden nagy indulatban, úgy a furor germanicusban is van tiszteletreméltó vonás.

De ezek agyagból készültek limonádé nedvkerin-géssel. Tűz, méreg, szenvedély nincsen bennük. Hidegek, nyirkosak, idomtalanok, mint a békanyál. Felkusz-nak intézményeinkre és bemocskolják. Rátapadnak a magyar nemzet jó hírnevére és azt is bemocskolják. Gyűjtik maguk alá és kotolják a miazma-petéket. Egész-ségtelen büzzel árasztják el hazánk vidékeit.

Mit akarnak? Mi a céljuk? Akarják-e, hogy a magyar államhatalom végre-valahára razziát tartson azokon

a telepeken, ahol ez a békanyál terem? A költőfészek alighanem a középiskola és a tanítóképezde. Itt hizlalják a gyűlöletet a magyarok ellen. Itt tanítják hamisan a magyar historiát. Itt nem tanítják a magyar irodalmat. Itt hanyagolják el a magyar hazaszeretet nemes indulatainak kifejtését. Ha ezt Wlassics minster nem látta, akkor bekötötték a szemét. A szász kérdést az iskolában kell megoldani.

A kazár bevándorlás.

(M. O. 10. sz. 1903. január 11.)

A magyar faj a törvényhozási működésben is megtartja jellemének finom gyöngéd vonását. Inkább kárt tesz magában, mintsem erőt vegyen delikát természetén. Most is, a bevándorlási ügy tárgyalásánál, tojástáncot jár minden párt, óvatosan, bátortalanul tipegve a törékeny anyag között. Minél kényesebb a matéria, annál simábban bánik vele a magyar törvényhozás.

Valamikor igazán kényes volt minden olyan kérdés, amelyben zsidó volt érdekelve. Mivel a törvény megkülönböztette őket másoktól. Rosszabb sorban voltak, mint a sátoros cigányok. Üldöztettek, megaláztattak, emberszámba alig jöttek. Ily időben minden művelt ember iparkodott finom, elnéző, gyöngéd lenni a szegény elnyomott zsidó iránt. Irodalom, közélet és társadalom becéztette a zsidót. Nem vették tőle rossznéven, hogy nem beszél magyarul; még azt sem, ha tisztességtelen versenyt üz. Hiszen zsidó volt. Mit csináljon szegény. Enni csak kell.

Elemi iskolánkban egyetlen zsidó fiu járt, a nagyfejű Singer. Ha valaki bántotta, tizen is rohantunk a bántalmazóra. Kényeztettük, a labdázásnál nem püföltük, a leckemondásnál sugtunk neki. Így tettünk Weisszal a középiskolában és Kleinnal, Groszszal, Schwartzal az egyetemen. Minthogy nem voltak velünk egyenlők, ennél fogva magunk fölé emeltük őket. Az megtörtént, hogy egymás közt nem tegezödtünk, de a zsidó fiuval

mindenki tegeződött, mert mindenki tüntetni kívánt azzal, hogy nem tartja magát a zsidónál különbnek.

Nemcsak az iskolának volt ilyen szelleme. Az egész társadalom ilyen volt. Szidni a zsidót nem illett. Aki tette, brutális hirbe jött. Merem mondani, hogy egyetlen reform-gyümölcs sem volt úgy megérve, mint a zsidó emancipáció. Emlékezetem szerint nem vitáztak fölötte. Törvény lett belőle a bíráltnak egyetlen szava nélkül. Aki ellene szólott volna: eleven sirba temette volna magát.

Az egyenjoguság után ugyanabba a helyzetbe lépett a zsidó, mint akárki más. De a közszellem nem alkalmazkodott az egyenjogusághoz, hanem tovább folytatta türelmes, elnéző bánásmódját. Kimélte az olyan hibát, amely zsidóval volt vonatkozásban. Tartózkodott a korcsma ellenőrzésétől, mivel az zsidó ipar. Tág teret nyitott az uzsorának, mivel leginkább zsidók foglalkoztak vele. Nem bántotta a tisztességtelen versenyt, mert azzal zsidó érdekkört bántott volna.

Nem merem állítani, hogy törvényhozásunkat három évtized óta mindig és mindenben öntudatos zsidó szellem vezette; de könnyű volna bebizonyítani, hogy abban a tömérdek törvényben és rendeletben, mely ezen idő alatt keletkezett, minden más érdekkör szenvedett nagy csorbákat, ellenben azok az érdekkörök, amelyekben a zsidó tömegek részére nyíltak kereseti források, nemcsak érintetlenül hagyattak, hanem rendszeres gyámolításban részesültek. Igaz-e, hogy hitelszervezetünk elhanyagolta a földet és az ipart, azonban felkarolta a kereskedelmet? A kereskedelem kilenctized része pedig zsidó kézben van. Igaz-e, hogy a pénzt kiforgatták értékmérő és csere-közvetítő hivatásából és áruvá léptették elő, amelylyel annak teljhatalmat biztosítottak a munka és termelés felett? A pénz leginkább zsidó kézben van. Igaz-e, hogy az adós üldözött pária, kinek a vagyona a végrehajtási eljárásnál res nullius és valóságos zsák-

mány tárgya a hitelezőnek? A hitelező pedig legtöbb esetben zsidó.

Nem folytatom a példákat, mert nem könyvet írok. Az olvasó kiegészíti a bizonyítékokat. Csak még a bevándorlást említem. Az örmények bevándorlása óta tömeges megtelepülés hazánkban nem volt. Fajunkra, nemzetünkre, hazánkra istenáldását képezte az örmény bevándorlás. Izomerős, értelmes, hazafias, munkás polgárokkal szaporodott meg hazánk. Vagyont, jó erkölcsöt hoztak magukkal; itt szaporították vagyonukat és színültig magyarok lettek.

Ujabb időben a zsidók vándoroltak be tömegesen. Az emancipáció idejében pár százezren lehettek. (Nincs kezem ügyében a statisztikai kimutatás.) Most több van egymilliónál. Isten éltesse és tartsa meg közülük a becsületes magyarokat! Ebből a számból legalább négyszázezer Beregben, Máramarosban, Ungban, Zemplénben, Szabolcsban, Szatmárban, Szolnok-Dobokában és Beszterce-Naszódon lézengő kazár. Háromannyian vannak, mint a szászok; majdnem ugyanannyian, mint a székelyek. Hát ez sok. Itt már a szemünk láttára egy valóságos népvándorlás ment végbe. Nagy kérdés, hogy annyi magyar jött-e be Árpád alatt a honfoglalás idejében.

Mondám, hogy az örmények bevándorlása istenáldás volt. Ezt mondom a kunok, jászok, besenyők bevándorlásáról is. Ugyanezt mondom a szepességi, bánáti, túl a dunai és pestvidéki németek bevándorlásáról. A bevándorlás tehát sokszor igen nagy szerencse az országra nézve. Az amerikai Egyesült-Államokat nagygyá és virágzóvá a bevándorlás tette.

De a bevándorlás istenátka is lehet. Az Egyesült-Államok már évek óta védekeznek a sárgabőrűek beözönlése ellen. Ausztrália is megkezdte ellenük a védekezést. Miért? Talán munkátlanok? Talán gonosz erkölcsűek? A világért sem. Ellenkezőleg szelidek, jámborok,

törvénytisztelők, szerények és szerfölkött dolgos nép. De mivel többet és olcsóbban dolgoznak, mint a benszülött s ezáltal a versenyük veszélyes a benszülöttekre, ennél fogva az állam gátat épít a sárgabőrűek bevándorlása ellen. Pedig hát ez bizony még nem istenátka.

Ezzel szemben, mit mondjunk a galíciai zsidó-bevándorlásra?

Tény, hogy vagyon nélkül jöttek. Tény, hogy a megélhetésnek egyetlen legitim forrását felmutatni nem tudták. Tény, hogy az emberi kultúra legalacsonyabb fokán is alól állottak. Tény, hogy a produktív munkának minden nemétől tartózkodtak. Mégis bebocsájtottuk őket tömegesen, ellenőrzés és akadály nélkül.

Működésüket látták a magyar hatóságok. A község-bíró, a jegyző, a szolgabíró, a járásbíró, az adótárnok, a pénzügyigazgató, az alispán, a főispán, valamennyien látták, hogy ez a bevándorlott uzsorát üz a pénzzel, a pálinkával, az áruval, a felesmarhával, a legelővel. Látták, hogy nem szórványosan üzi az uzsorát, hanem iparszerűleg. Látták, hogy hamis italt mér, hamis mérleget használ, hamisan esküszik. Iskolába a gyermekét nem küldi, hanem csak a bocherhez talmud-babonákat tanulni. Magyarul egy se tanul. A népet üzletszerűleg rontja erkölcsében, vagyonában, szokásaiban.

Látták, elnézték és türték. Sőt némelyik főispán, ha nem is volt velük frére et cochon, de támogatta, pártfogolta őket és iparkodott a vármegyei közgyűléseken magának gárdát alakítani belőlök. Érvényesült az a delikát felfogás, hogy nem illik a zsidót bántani.

A bevándorlási törvényjavaslatban is ez a felfogás érvényesül. Mindenki tudja, hogy ez a javaslat a zsidó-bevándorlás miatt jött létre. A forró kását azonban kerülgetjük. Immár nem is gyöngédek vagyunk, hanem hipokriták. Nem merjük nevén szólítani a gyermeket. A kormány ötöl-hatol, kinlódik, diszkrécionális hatalmat kér. Mert inkább üt csorbát az alkotmányos szabad-

ságon a diszkrécionális hatalom révén, mintsem őszinte legyen.

Pedig ott fekszenek a hivatalos adatok. Néhányat Buzáth képviselő tegnap felolvasott. Lukács, Darányi, Széll ministerek többet tudnak a lengyel zsidókról, mint bárki más. Fiókukban őrzik az Egán Ede bizalmas jelentéseit. Nincs ember a földön, aki meg tudná győngíteni az Egán adatait. Mert ő becsületes, őszinte és humánus volt minden izében. Csupán a bünt üldözte ő. A felvidéknek az a része, hol a kazárok laknak, egy rémes büntanya. Ez a bevándorló sereg ellenség gyanánt lepte el azt a vidéket. Pusztit, gyujtogat, lop, orgazdaságot üz, fosztogat, csal, hamisit. Sohasem láttam, nem is képzeltem olyan istencsapást, amilyent ott tapasztaltam. Jézus Krisztus tanainak ott semmi foganatja nincs. A keresztény civilizációnak minden jótéteménye csödbe jutott a kazárok miatt.

A kormány ezt jól tudja. Hiszen az Egán-féle akciót azért indította. A bevándorlási törvényjavaslatot is ezért készítette. Mégis óvakodik a bajt szarvánál fogva megragadni. Az ember elképed, ha látja, hogy azon inségbe jutott vidéken az italmérés még mindig kazár kézben van. Holott ezen a téren is van a kormánynak diszkrécionális hatalma. És elképed az ember, hogy a javaslat még mindig leplezi a valót. Nem mondja ki azt, amit kimondtunk a keleti marhavésszel szemben. Mintha a barom több oltalmat érdemelne, mint a benszülött polgár.

Mire való ez a hipokrizis? Miért nem mondják: galíciai, oroszországi, romániai zsidót ezentúl semmi szín alatt nem bocsájtunk be az országba? Ezt érteném. Ezzel célt lehetne érni. Ez őszinte beszéd volna és becsületes. Ezt aztán meg is lehetne ám indokolni! Ott hevernek a hivatalos jelentések. Községről-községre lehetne a szörnyű visszaéléseket konstatálni. A benszülöttek irtózatos nyomorát emberről-emberre ki lehetne mutatni. És kétségtelenül lehetne bizonyítani, hogy a

birtokrendezés által elgyöngített népünket a kazár szivta ki véglegesen és döntötte hajmeresztő inségbe és nyomorba. Ezt az indokolást megértené a világ és megértenék a Mózeshitű magyarok is. És védekezési őszinteségünket megtapsolná a világ. De így: terjed az élősdí tovább, pusztul a hasznos növény, míg végre teljesen eláraszt egy semmirekellő proletáriátus.

Különlenyomat

BARTHA MIKLÓS ÖSSZEGYŰJTÖTT MUNKÁI.

Harmadik kötet.

Sajtó alá rendezte:

Samassa János dr.

Budapest, 1910.

című mű hasonmás kiadásából

**Kiadja a Lakiteleki Tölgy Alapítvány
a Rugonfalvi Református Egyházközség részére.
Lakitelek, 2016.**

ISBN: 978-615-80472-2-7

Bevezető tanulmány:

Dr. Botlik József

Szerkesztette és a kiadást gondozta:

Kása Csaba

Nyomdai előkészítés:

Veres Sándor

Nyomda:

Korrekt Nyomdaipari Kft. - Felelős vezető: Barkó Imre

Készült:

1000 példányban.

Bartha Miklós nemcsak a 19–20. század fordulóján, hanem napjainkig közírásunk egyik legnagyobb és leghatásosabb alakja. Fő műve az 1901-ben Kolozsváron megjelent *Kazár földön* című első magyar szociográfia. A szomszédos osztrák tartományból, Galiciából akadálytalanul Kárpátaljára beözönlött zsidóság – miként ő nevezte: „kazárok” – által végletekig megnyomortott és kiszípolyozott kárpátaljai rutén lakosság sorsát mutatja be igen szemléletesen, gyakran mesterkéetlen látásmóddal. A bevándorolt sokezeres zsidóság ugyanis 500 és 1000% (!) közötti pénz-, ezen kívül bolt-, legelő-, felesmarha- és pálinkauzsorát vezetett be, valamint mindenféle közvetítési sápoakat.

Erdélyország sarjaként, Bartha Miklós 1848. november 14-én az udvarhelyszéki Rugonfalván született, és 1905. október 19-én hunyt el Budapesten, 57 éves korában. A székelyudvarhelyi főgimnáziumban érettségizett, ezt követően a budapesti tudományegyetem tanult, ahol 1872-ben jog- és államtudományi oklevelet szerzett. Két évig Udvarhelyszék első aljegyzője, majd 1873 és 1875, később 1881 és 1905 között függetlenségi párti politikusként a Magyar Országgyűlés képviselője. A magyar közjogi ellenzék egyik elismert vezére, aki beszédeiben és írásaiban főként a közös minisztériumok megszüntetését, a vámunió felbontását, egy különálló magyar nemzeti nyelvű hadsereg felállítását, valamint önálló magyar külpolitika megteremtését szorgalmazta. Lapjában, a kolozsvári *Ellenzékben*, cikksorozatban kezdeményezte az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület, az EMKE létrehozását, amely végül 1884. december 27-én alakult meg. Éles szemmel vette észre és tárta fel a nemzetre leselkedő belső s külső veszélyeket, a hazai nemzetségek, különösen a románok elszakadási és durván magyarelleses törekvéseit.

E kötetben Bartha Miklós igen tanulságos, közlésük idején nagy visszhangot keltő nemzetpolitikai cikkeinek a válogatását adjuk közre. Mindegyik írásából jól érzékelhető, hogy végtelenül szerette nemzetét, annak számos gyarlóságával együtt. Ugyanakkor feltette is, ezért volt „őrszem”, vigyázó, akit azonban – mint egyik méltatója, Kemény Gábor írta 1943-ban – a 19–20. század fordulóján nem vett körül nemzedék, a hivatását felvállaló, azt tovább építő-fejlesztő eszmetársi, szellemi kör. Bartha magányos farkasként küzdött, harcolt nemzetéért egy kényelmes, a kötelességét bűnösen folytonosan elhalasztató, megalkuvó, a küldetését feladó korszakban. Számos meglátása, félelmetes jövődöleése beteljesedett. Nem véletlen, hogy munkásságát az elmúlt több mint egy évszázadban mellőzték, egyes korszakokban megbélyegezték, méltatlanul feledték és hivatalosan feledtették. Bartha Miklóssal szemben (is) hatalmas a nemzet adóssága, amelyet e válogatással igyekszünk csökkenteni.